

Tekst 26 “Sorgpilen”

574. De dødeliges liv i denne verden
er uforklarligt og ukendt,
det er vanskeligt, kort
og forbundet med lidelse.

575. Der findes ikke noget middel, der gør,
at de ikke dør, når de er kommet til verden.
Når man er blevet gammel, er døden vis,
for sådan er de levende væsners natur.

576. Ligesom moden frugt
bestandig er i fare for at falde,
således er de dødelige skabninger
bestandig i fare for at dø.

577. Ligesom de lerkar,
en pottemager laver,
alle ender med at gå i stykker,
således også de dødeliges liv.

578. Ung og gammel,
tåbe og vis, alle er
i dødens magt.
De ender alle med at dø.

579. Når de overmandet af døden
drager fra denne verden til den hinsidige,
beskytter en far ikke sin søn,
ejheller slægtninge deres slægtninge.

580. Se selv! Mens deres slægtninge
jamrende ser på, føres
hver enkelt af de dødelige bort,
som en ko, der skal slagtes.

581. Således er verden:
hjem søgt af aldrig og død.
Derfor sørger de vise ikke,
for de kender verdens gang.

582. Den, hvis vej du ikke kender,
hvad enten han er ankommet eller gået bort,
ham begræder du nyttesløst,
når du ikke kan få øje (vejens) to endepunkter.¹²⁸

583. Hvis en tåbe kunne fremme
noget som helst, ved at
sørge og skade sig selv,
ville også en forstandig gøre det.

584. For han opnår ikke fred i sindet
ved gråd og sorg: Han udsætter sig
for endnu større lidelse,
og hans krop bliver skadet.

585. Han bliver mager og gusten,
fordi han skader sig selv.
Derved beskytter man ikke de afdøde.
Klage er nyttesløs!

586. Et menneske kommer til at lide
endnu mere ved ikke at lade sin sorg bag sig.
Fordi det begræder den, der er død,
kommer det i sorgens magt.

587. Betragt engang andre mennesker, der er ved at gå bort
i overensstemmelse med deres handlinger (*kamma*):
Når de er kommet i dødens magt her i verden,
skælver de levende væsner.

588. Hvordan man end forestiller sig den,¹²⁹
så finder den sted på anden måde end den,
(man forestiller sig): Sådan er adskillelsen.
Se blot på verdens gang:

---

¹²⁸ Begyndelse og slutning.

¹²⁹ Dvs. døden.

589. om et menneske så levede
hundrede år eller mere, bliver det
skilt fra gruppen af slægtninge.
Det opgiver sit liv her i verden.

590. Derfor skal det betvinge sin sorg
ved at lytte til en ærværdig (*arahat*)
og tænke, når det har set en død:
“Ham kan jeg ikke gøre noget for!”

591. Ligesom man slukker et brændende hus
med vand, på samme måde slukker
en vis, indsigtfuld, lærd og dygtig mand
i hast sorgen, når den er opstået,
ligesom vinden blæser en tot bomuld bort.

592. Hvad angår hans egen sorg,
jammer og fortvivelse: han skal,
når han stræber efter sin egen lykke,
trække sin egen pil ud.

593. Med pilen trukket ud og
uden at være knyttet til noget, har han
opnået fred i sit sind, og hinsides
al sorg bliver han fri for sorg og udslukt.

(*Salla-sutta*, “*Sutta*’en om “Pilen”,” *Sutta-nipāta* vers 574-593)

Tekst 29 Den, der følger middelvejen (majjhimā paṭipā), undgår konflikten mellem ekstremer

Således har jeg hørt. Engang opholdt Den Velsignede sig ved Sāvattthī i Jetavana i Anāthapiṇḍikas klosteranlæg (*ārāma*). Der henvendte Den Velsignede sig til munkene og sagde: “Munke!”

“Vær hilset Ærede!” svarede munkene.

“Jeg vil tale til jer om fravær af konflikt. Lyt og vær opmærksomme på, hvad jeg siger!”

Og den DenVelsignede sagde: “Man bør ikke hengive sig til sanselige nydelser – en hengivelse, der er lav, hører til i landsbyerne, er karakteristisk for alminde-

lige mennesker og er uædel og formålsløs, ejheller til selvplageri, der er lidelsesfuld, uædel og formålsløs.

Ved at undgå disse to ekstremer, munke, er Tathāgatha kommet til indsigt i Middelvejen, der, da den forårsager klarsyn og viden, fører til fred, til transcendent erfaring, til oplysning og nirvana.

Man bør vide, hvad det vil sige at prise og forklejne, og med den viden bør man hverken prise eller forklejne noget, men man bør alene undervise i læren (*dhamma*).

Man bør vide, hvordan man skal dømme om de sanselige nydelser, og med den viden bør man forfølge lykken i sit indre.

Man bør ikke udtale sig i forblommede vendinger eller utydeligt, når man er ansigt til ansigt. Man bør tale uden at skynde sig, og ikke i hast. Man bør ikke insistere på at anvende dialekt, men man bør heller ikke lade hånt om gængs sprogbrug. Dette er i kortfattet form en fremstilling af fravær af konflikt.”

(*Araṇa-vibhaṅga-suttanta* “*Suttanta*’en om konfliktløshed.”
Majjhima-nikāya III s. 230ff)

Tekst 30 Den, der følger middelvejen, undgår de to ekstremer: at noget eksisterer absolut og noget ikke eksisterer absolut

Således har jeg hørt: Engang opholdt Den Velsignede sig i Sāvathī. Så drog den ærværdige Kaccāyana hen til Den velsignede, hilste ærbødigt på ham og satte sig ned i respektfuld afstand.

Og siddende i respektfuld afstand sagde Kaccāyana følgende til Den Velsignede: “Der tales ustandselig om ret anskuelse. Men i hvilken forstand, Herre, er der tale om ret anskuelse.”

“Folk her i verden, Kaccāyana, holder sig for det meste til to ting, nemlig at noget eksisterer (absolut) og noget ikke eksisterer (absolut). For den, der i overensstemmelse med korrekt indsigt ser folks tilblivelse, som den virkelig er, er der i denne verden ikke tale om, at noget ikke eksisterer (absolut). Og for den, der i overensstemmelse med korrekt indsigt ser folks tilintetgørelse, som den virkelig er, er der i denne verden ikke tale om, at noget eksisterer (absolut). Udsagnet “Alt eksisterer (absolut),” Kaccāyana, er et ekstrem. Udsagnet “Intet eksisterer” (absolut) er et andet ekstrem. Uden at antage de to ekstremer belærer Tathāgata om læren gennem en middelvej (mellem absolut negation og absolut bekræftelse).

(*Samyutta-nikāya* II s. 17)

Tekst 35 Yamaka's kætteri

Engang opholdt den ærede Sāriputta sig ved Sāvathī i Jetavana i Anāthapiṇḍikas klosteranlæg. På det tidspunkt var der en munk ved navn Yamaka, der var kommet til følgende slette anskuelse: “Jeg forstår den lære, Den Velsignede har undervist i således, at den munk, der er fri for fordævelserne, efter kroppens opløsning tilintetgøres, elimineres og ikke eksisterer efter døden.”

Mange munke hørte fortælle: “Yamaka, siger man, er kommet til følgende slette anskuelse: “Jeg forstår den lære, Den Velsignede har undervist i således, at den munk, der er fri for fordævelserne, efter kroppens opløsning tilintetgøres, elimineres og ikke eksisterer efter døden.”

Så gik de derhen, hvor den ærede Yamaka opholdt sig, udvekslede venlige og høflige hilsner med ham og satte sig ned i respektfuld afstand. Og siddende i respektfuld afstand sagde munkene til Yamaka: “Er det sandt, som man siger, at

du, ærede Yamaka, er kommet til følgende slette anskuelse: “Jeg forstår ... at den munk, der er fri for fordævelserne, ... tilintetgøres, elimineres og ikke eksisterer efter døden.”

“Ja, jeg forstår ... at den munk, der er fri for fordævelserne, ... tilintetgøres, elimineres og ikke eksisterer efter døden.”

“Sig ikke noget sådant, Yamaka! Bagtal ikke Den Velsignede! For det er ikke godt at bagtale Den Velsignede! Den Velsignede ville ikke hævde, at den munk, der er fri for fordævelserne, ... tilintetgøres, elimineres og ikke eksisterer efter døden!”

Selvom den ærede Yamaka blev besnasket af munkene på denne måde, holdt han hårdnakket fast ved sin idé og udtalte: “Jeg forstår ... at den munk, der er fri for fordævelserne, ... tilintetgøres, elimineres og ikke eksisterer efter døden.”

Da munkene ikke var i stand til at skille den ærede Yamaka af med denne slette anskuelse, rejste de sig fra deres sæde og drog hen til den ærede Sāriputta. Da de var kommet hen til ham, sagde de følgende til den ærede Sāriputta: “En munk ved navn Yamaka, ærede Sāriputta, er kommet til følgende slette anskuelse: “Jeg forstår ... at den munk, der er fri for fordævelserne, ... tilintetgøres, elimineres og ikke eksisterer efter døden.””

Det ville være godt om du, ærede Sāriputta, af medlidenhed ville drage hen til munken Yamaka.”

Den ærede Sāriputta indvilligede ved sin tavshed. Ved aftenstide rejste han sig fra sin meditation og begav sig hen til den ærede Yamaka. Da han var ankommet, udvekslede han hilsner med Yamaka og satte sig ned i passende afstand. Og sidende i passende afstand sagde han følgende til Yamaka: “Er det sandt, som man siger, at du, ærede Yamaka, er kommet til følgende slette anskuelse: “Jeg forstår ... at den munk, der er fri for fordævelserne, ... tilintetgøres, elimineres og ikke eksisterer efter døden.””

“Ja, ærede, jeg forstår ... at den munk, der er fri for fordævelserne, ... tilintetgøres, elimineres og ikke eksisterer efter døden.”

“Hvad mener du, Yamaka? Er materiel form bestandig eller ubestandig?”

“Den er ubestandig, ærede.”

“Og følelse, sansning, (*kamma*-)dannelser og bevidsthed, er de bestandige eller ubestandige?”

“De er ubestandige, ærede.”

“Derfor, ærede Yamaka, hvad angår en hvilken som helst materiel form, sansning, (*kamma*-)dannelse eller bevidsthed, hvadenten den er fortidig, fremtidig eller nutidig, i det indre eller ydre, håndgribelig eller subtil, lav eller ophøjet, fjern eller nær, bør man anskue al materiel form, sansning, dannelse og bevidsthed som

de virkelig er, i overensstemmelse med den fuldkomne indsigt, nemlig som følger: “Denne materielle form er ikke min. Den er ikke mig. Den er ikke mit Jeg.”

Fordi han erkender dette, ærede Yamaka, bliver den uddannede discipel af en ædel person led ved materiel form, sansning, (*kamma*-)dannelser og bevidsthed. Fordi han er led derved, bliver han lidenskabsløs, og på grund af hans lidenskabsløshed befries han, og i og med at han er befriet, kommer erkendelsen: “Jeg er befriet,” og han ved: “Genfødsel er tilintetgjort, livet i cølibat er levet tilende, gjort er, hvad der skulle gøres, der er ikke mere nogen tilbagevenden til denne verden.”

Hvad er din mening, ærede Yamaka? Er du af den anskuelse, at Tathāgata er materiel form?”

“Nej, det er jeg ikke, ærede.”

“Er du af den anskuelse, at Tathāgata er følelse, at Tathāgata er sansning, at Tathāgata er (*kamma*-)dannelser, at Tathāgata er bevidsthed?”

“Nej, det er jeg ikke, ærede.”

“Hvad er din mening, ærede Yamaka? Er du af den anskuelse, at Tathāgata er indeholdt i materiel form?”

“Nej, det er jeg ikke, ærede.”

“Er du af den anskuelse, at Tathāgata er adskilt fra materiel form?”

“Nej, det er jeg ikke, ærede.”

“Er du af den anskuelse, at Tathāgata er indeholdt i følelse, adskilt fra følelse ... indeholdt i sansning, adskilt fra sansning, ... indeholdt i (*kamma*-)dannelser, adskilt fra (*kamma*-)dannelser, ... indeholdt i bevidsthed, adskilt fra bevidsthed?”

“Nej, det er jeg ikke, ærede.”

“Hvad er da din mening, Yamaka? Er du af den anskuelse, at Tathāgata er materiel form, følelse, sansning, (*kamma*-)dannelser og bevidsthed?”

“Nej, det er jeg ikke, ærede.”

“Hvad er så din mening, Yamaka? Er du af den anskuelse, at Tathāgata er uden materiel form, uden følelse, uden sansning, uden (*kamma*-)dannelser og bevidsthed?”

“Nej, det er jeg ikke, ærede.”

“Jamen, siden du, ærede Yamaka, under de omstændigheder ikke opfatter Tathāgata i verden her og nu som en realitet (*sacca*) og noget vedvarende, mon da din udlægning: “Jeg forstår den lære, Den Velsignede har undervist i således, at den munk, der er fri for fordævelserne, efter kroppens opløsning tilintetgøres, elimineres og ikke eksisterer efter døden,” er korrekt!?”

“Ærede Sāriputta, jeg havde virkelig denne slette anskuelse, fordi jeg førhen var uvidende, men ved at lytte til den ærede Sāriputtas undervisning i læren er jeg blevet fri for denne slette anskuelse og er kommet til fuld indsigt i læren.”

“Men hvis man stillede dig følgende spørgsmål: “Den munk, ærede Yamaka, en ærværdig (*arahat*), der er fri for fordævelserne, hvad bliver der af ham ved legemets opløsning efter døden?” hvordan vil du så forklare det, ærede Yamaka, hvis du bliver spurgt på denne måde?”

“Hvis man stillede mig følgende spørgsmål: “Den munk, ærede Yamaka, en ærværdig, der er fri for fordævelserne, hvad bliver der af ham ved legemets opløsning efter døden?, så ville jeg svare: “Materiel form, ærede, er ubestandigt. Det, der er ubestandigt, er lidelsesfuldt. Det, der er lidelsesfuldt, er tilintetgjort, forsvundet. Følelse ... sansning ... (*kamma*-)dannelser ... bevidsthed er ubeständige. Det, der er ubestandigt, er lidelsesfuldt. Det, der er lidelsesfuldt, er tilintetgjort, forsvundet.” Sådan ville jeg forklare det, hvis jeg blev spurgt på denne måde.”

“Brillant, fremragende, ærede Yamaka! Så vil jeg give dig et eksempel, for at du endnu bedre kan forstå denne sag. Det er ligesom en husholder, ærede Yamaka, eller en husholders søn, rig, velhavende, formuende og godt bevogtet. Så kommer der en mand, som ønsker at bringe ruin, ulykke og ufred over ham, og begærer at slå ham ihjel. Han tænker ved sig selv: “Den husholder eller husholders søn er rig, velhavende, formuende og godt bevogtet. Det vil ikke blive let, at overfalde ham med magt og slå ham ihjel. Hvad om jeg slog ham ihjel ved at trænge ind på ham?”

Han går hen til husholderen eller husholderens søn og siger følgende: “Lad mig være din tjener, ærede herre!”

Så ansætter husholderen eller husholderens søn ham til at være tjener for sig. Han arbejder som hans tjener: Står op før ham, går i seng efter ham, gør hvad han får befalet, opfører sig til hans behag og taler høfligt til ham. Husholderen eller husholdersønnen betragter det som udtryk for hans venskab og kammeratskab og fatter tillid til ham. Men når så denne mand ved: “Denne husholder eller husholders søn har fuld tillid til mig,” så slår han ham ihjel med et skarpt sværd, når han ved, at han er alene.

Hvad er din mening Yamaka? Når denne mand går hen til husholderen eller husholderens søn og siger følgende: “Lad mig være din tjener, ærede herre,” er han da også morder? Og skønt han er en morder, vidste husholderen eller husholderens søn blot ikke om ham: “Det er min morder?”

Når han opvarter ham, står op før ham, går i seng efter ham, gør hvad han får befalet, opfører sig til hans behag og taler høfligt til ham, er han da også morder?

Og skønt han er en morder, vidste husholderen eller husholderens søn blot ikke om ham: “Det er min morder?”

Når han slår ham ihjel med et skarpt sværd, når han ved at han er alene, er han da også morder? Og skønt han er en morder, vidste husholderen eller husholderens søn blot ikke om ham: “Det er min morder?”

“Jo, sådan forholder det sig, ærede.”

“På nøjagtig samme måde, ærede, forholder det sig med et uuddannet almindeligt menneske (*puthujjana*), der ikke kender til de ædle personer (*ariya*), er uvidende om de ædle personers lære, er udisciplineret i de ædle personers lære, ikke kender til gode menneskers lære, er udisciplineret i gode menneskers lære og anser materiel form for at være et jeg (*atta*) – enten at jeget er i besiddelse af materiel form, eller at den materielle form er i jeget, eller at jeget er i den materielle form. Han anser følelse ... sansning ... (*kamma*-)dannelser ... og bevidsthed for at være et jeg – enten at jeget er i besiddelse af følelse ... sansning ... (*kamma*-)dannelser ... bevidsthed, eller at følelse ... sansning ... (*kamma*-)dannelser ... og bevidsthed er i jeget, eller at jeget er i følelse ... sansning ... (*kamma*-)dannelser ... og bevidsthed.

Han kender ikke til den ubestandige materielle form, som den faktisk er, at materiel form er ubestandig. Han kender ikke til den ubestandige følelse... til den ubestandige sansning ... til de ubestandige (*kamma*-)dannelser ... og til den ubestandige bevidsthed, som den faktisk er, nemlig at følelse er ubestandig ... at sansning er ubestandig ... at (*kamma*-)dannelser er ubestandige, og at bevidsthed er ubestandig.

Han kender ikke til den lidelsesfulde materielle form, som den faktisk er, nemlig at materiel form er lidelsesfuld. Han kender ikke til den lidelsesfulde følelse... om den lidelsesfulde sansning ... til de lidelsesfulde (*kamma*-)dannelser ... og til den lidelsesfulde bevidsthed, som den faktisk er, nemlig at materiel form er lidelsesfuld ... at sansning er lidelsesfuld ... at (*kamma*-)dannelser er lidelsesfulde, og at bevidsthed er lidelsesfuld.

Han kender ikke til den jegløse materielle form, som den faktisk er, nemlig at materiel form er jegløs. Han kender ikke til den jegløse følelse ... til den jegløse sansning ... til de jegløse (*kamma*-)dannelser ... og til den jegløse bevidsthed, som den faktisk er, at materiel form er jegløs ... at sansning er jegløs ... at (*kamma*-)dannelser er jegløse, og at bevidsthed er jegløs.

Han kender ikke til den skabte (*sankhata*) materielle form, som den faktisk er, nemlig at materiel form er skabt. Han kender ikke til den skabte følelse... til den skabte sansning ... til de skabte (*kamma*-)dannelser ... og til den skabte bevidsthed, som den faktisk er, nemlig at materiel form er skabt ... at sansning er skabt ... at (*kamma*-)dannelser er skabte, og at bevidsthed er skabt.

Han kender ikke til den materielle form, der er morderen, som den faktisk er, nemlig at materiel form er morderen. Han kender ikke til den følelse, der er morderen ... til den betingede sansning, der er morderen ... til de *kamma*-dannelser, der er morderen ... og til den bevidsthed, der er morderen, som den faktisk er, nemlig at følelse er morderen ... at sansning er morderen ... at (*kamma*-)dannelserne er morderen, og at bevidstheden er morderen.

Han knytter sig til materiel form, han bliver knyttet til materiel form og hæfter sig ved den tanke: “Den er mit jeg!”

Han knytter sig til følelse, han bliver knyttet til følelse og hæfter sig ved den tanke: “Den er mit jeg!”

Han knytter sig til sansning, han bliver knyttet til sansning og hæfter sig ved den tanke: “Den er mit jeg!”

Han knytter sig til (*kamma*-)dannelserne, han bliver knyttet til (*kamma*-)dannelserne og hæfter sig ved den tanke: “De er mit jeg!”

Han knytter sig til bevidsthed, han bliver knyttet til bevidsthed og hæfter sig ved den tanke: “Den er mit jeg!”

Når han har knyttet sig til, er blevet knyttet til disse fem tilknytningsgrupper (*upādānakhanda*), bliver det til skade og lidelse for ham.

Men den uddannede discipel af en ædel person, ærede, der kender til de ædle personer (*ariya*), er vidende om de ædler personers lære, er disciplineret i de ædle personers lære, kender til gode menneskers lære, er disciplineret i gode menneskers lære og ikke anser materiel form for at være et jeg (*atta*) – enten at jeget ikke er i besiddelse af materiel form, eller at den materielle form ikke er i jeget, eller at jeget ikke er i den materielle form.

Han anser ikke følelse ... sansning ... (*kamma*-)dannelser ... og bevidsthed for at være et jeg – enten at jeget ikke er i besiddelse af følelse ... sansning ... (*kamma*-)dannelser ... bevidsthed, eller at følelse ... sansning ... (*kamma*-)dannelser ... og bevidsthed er i jeget, eller at jeget ikke er i følelse ... sansning ... (*kamma*-)dannelser ... bevidsthed.

Han kender til den ubestandige materielle form, som den faktisk er, nemlig at materiel form er ubestandig. Han kender til den ubestandige følelse ... til den ubestandige sansning ... til de ubestandige (*kamma*-)dannelser ... og til den ubestandige bevidsthed, som den faktisk er, nemlig at følelse er ubestandig ... at sansning er ubestandig ... at (*kamma*-)dannelser er ubestandige og at bevidsthed er ubestandig.

Han kender til den lidelsesfulde materielle form, som den faktisk er, nemlig at materiel form er lidelsesfuld. Han kender til den lidelsesfulde følelse ... til den lidelsesfulde sansning ... til de lidelsesfulde (*kamma*-)dannelser ... og til den lidelsesfulde bevidsthed, som den faktisk er, nemlig at materiel form er lidelsesfuld ...

at sansning er lidelsesfuld ... at (*kamma*-)dannelser er lidelsesfulde og at bevidsthed er lidelsesfuld.

Han kender til den jegløse materielle form, som den faktisk er, nemlig at materiel form er jegløs.

Han kender til den jegløse følelse ... til den jegløse sansning ... til de jegløse (*kamma*-)dannelser ... og til den jegløse bevidsthed, som den faktisk er, nemlig at materiel form er jegløs ... at sansning er jegløs ... at (*kamma*-)dannelser er jegløse og at bevidsthed er jegløs.

Han kender til den skabte (*saṅkhata*) materielle form, som den faktisk er, nemlig at materiel form er skabt. Han kender til den skabte følelse ... til den skabte sansning ... til de skabte (*kamma*-)dannelser ... og til den skabte bevidsthed, som den faktisk er, nemlig at materiel form er skabt ... at sansning er skabt ... at (*kamma*-)dannelser er skabte ... og at bevidsthed er skabt.

Han kender til den materielle form, der er morder, som den faktisk er, at materiel form er morderen. Han kender til den følelse, der er morder ... til den betingede sansning, der er morder, ... til Ode (*kamma*-)dannelser, der er morder ... og til den bevidsthed, der er morder, som den faktisk er, nemlig at følelse er morderen ... at sansning er morderen ... at (*kamma*-)dannelser er morderen, ... og at bevidsthed er morderen.

Han knytter sig ikke til materiel form, han bliver ikke knyttet til materiel form og hæfter sig ikke ved den tanke: "Den er mit jeg!"

Han knytter sig ikke til følelse, han bliver ikke knyttet til følelse og hæfter sig ikke ved den tanke: "Den er mit jeg!"

Han knytter sig ikke til sansning, han bliver ikke knyttet til sansning og hæfter sig ikke ved den tanke: "Den er mit jeg!"

Han knytter sig ikke til (*kamma*-)dannelserne, han bliver ikke knyttet til (*kamma*-)dannelserne og hæfter sig ikke ved den tanke: "De er mit jeg!"

Han knytter sig ikke til bevidsthed, han bliver ikke knyttet til bevidsthed og hæfter sig ikke ved den tanke: "Den er mit jeg!"

Når han ikke har knyttet sig til, ikke er blevet knyttet til disse fem tilknytningsgrupper, bliver det til gavn og lykke for ham."

(Yamaka:) "På netop den måde, ærede, forholder det sig med de ærede personer, der har så medlidende og velmenende formanere og undervisere som dig. Og nu, hvor jeg har lyttet til den ærede Sāriputtas undervisning i læren, er min tanke, uden tilknytning, befriet for fordærvelserne."

Dette sagde den ærede Sāriputta, og den ærede Yamaka glædede sig over den ærede Sāriputtas tale.

(*Samyutta-nikāya* III s. 109-115)

Tekst 38 Buddha forklarer Ānanda, at bevidsthed (viññāṇa) samt tanke-og-materie (nāma-rūpa) er de afgørende led i “opståen i afhængighed”

(Buddha:) “Det blev forklaret: “Som følge af bevidstheden bliver tanke-og-materie til.” Hvordan det forholder sig med, at tanke-og-materie bliver til som følge af bevidstheden, Ānanda, kan man lære på denne måde: Hvis nemlig bevidstheden ikke steg ned i moderens liv, mon så tanke-og-materie ville antage konkret form i moderens liv?”

“Nej, det ville den bestemt ikke, herre!”

“Hvis bevidstheden, Ānanda, ville forlade moderens liv, efter at være steget ned i det, mon så tanke-og-materie ville blive bragt til verden?”

“Nej, det ville den bestemt ikke, herre.”

“Hvis bevidstheden hos en dreng eller pige forlod dem, mens de var små, mon så tanke-og-materie ville vokse op, udvikle sig og blive fuldt udviklet?”

“Nej, det ville den bestemt ikke, herre.”

“Derfor, Ānanda, er den, dvs. bevidstheden, årsag, grund, oprindelse til og betingelse for tanke-og-materie.”

Det blev forklaret: “Som følge af tanke-og-materie bliver bevidstheden til.” Hvordan det forholder sig, at bevidstheden bliver til som følge af tanke-og-materie, Ānanda, kan man lære på denne måde: Hvis nemlig bevidstheden ikke fik en basis i tanke-og-materie, mon man så i fremtiden ville kunne erfare lidelsens oprindelse og tilblivelse, dvs. fødsel, aldrig og død?”

“Nej, det ville man bestemt ikke, herre.”

“Det skyldes alene dem, Ānanda, at man fødes, ældes eller dør, at man falder bort eller genopstår; det skyldes alene dem, at der er en måde at benævne ting på, en måde at beskrive ting på, en måde at betegne ting på; det skyldes alene dem, at der er plads for visdom; det skyldes alene dem, at genfødslernes kredsløb fungerer til belæring om denne verden, nemlig: tanke-og-materie samt bevidsthed.”

(*Dīgha-nikāya* II 62-64)

Tekst 39   *Refleksion over “opståen i afhængighed” som middel til at overvinde lidenskaberne og opnå befrielse*

Således har jeg hørt. Engang opholdt Den Velsignede sig ved Sāvathī i Jetavana, Anāthapiṇḍikas klosteranlæg. Der henvendte Den Velsignede sig til munkene og sagde:

“Munke!”

“Herre!” svarede de.

Så sagde Den Velsignede følgende:

“Et almindeligt uddannet menneske, munke, vil måske blive led ved kroppen her, der består af de fire grundelementer,¹⁴⁸ blive lidenskabsløs over for den, blive frigjort fra den. Og hvorfor nu det? Fordi det er tydeligt, at denne krop, der består af de fire grundelementer, vokser til og hentæres, erhverves og lægges bort. Derfor vil et almindeligt uddannet menneske måske blive led ved den, blive lidenskabsløs over for den, blive frigjort fra den.

Men den ting, man kalder “tanke,” “intellekt,” “bevidsthed,” den er et almindeligt uddannet menneske ikke i stand til at blive led ved, at blive lidenskabsløs over for, at opnå at blive frigjort fra. Og hvorfor nu det? Fordi det almindelige uddannede menneske i lang tid har taget for givet, har klynget sig til, er faldet som offer for den tanke: “Den er min,” “Jeg er den,” “Den er mit Jeg.” (*atta*). Derfor er et almindeligt uddannet menneske ikke i stand til at blive led ved den, at blive lidenskabsløs over for den, at opnå at blive frigjort fra den.

---

¹⁴⁸ Jord, vand, ild og luft.

Det er bedre, munke, om det almindelige uuddannede menneske antager, at kroppen her, der består af de fire grundelementer, er hans Jeg, end at det er tanken, der er det. Og hvorfor nu det? Fordi kroppen her, der består af de fire grundelementer, ses at vare et år, to, tre, fire, fem, ti, tyve, tredive, fyrre, halvtreds, hundrede år, ja endog endnu flere. Men den ting, man kalder “tanke,” “intellekt,” “bevidsthed,” den opstår nat og dag som én ting og tilintetgøres som en anden.

Ligesom en abe, munke, når den vandrer rundt i skoven på en bjergskråning, griber fat i én gren, slipper den og griber fat i en anden, på nøjagtig samme måde opstår nat og dag den ting, man kalder “tanke,” “intellekt,” “bevidsthed,” som én ting og tilintetgøres som en anden. (...)

Hvad nu det angår, munke, så reflekterer en uddannet discipel af en ædel person grundigt over “opståen i afhængighed” (*paṭicca-samuppāda*), nemlig: “Fordi dette er, bliver hint til. Som følge af dettes opståen, opstår hint. Fordi dette ikke er, bliver hint ikke til. Som følge af dettes ophør, ophører hint.”

En behagelig følelse (*vedanā*), munke, opstår i afhængighed af den kontakt (*phassa*), der har noget behageligt som sit sanseobjekt. Men som følge af tilintetgørelsen af den kontakt, der har noget behageligt som sit sanseobjekt, tilintetgøres, forsvinder den deraf opståede følelse, det vil sige, den behagelige følelse, der opstod i afhængighed af den kontakt, der havde noget behageligt som sit sanseobjekt. Munke, en ubehagelig følelse ... en indifferent følelse opstår i afhængighed af den kontakt (*phassa*), der har noget indifferent som sit sanseobjekt. Men som følge af ophøret af den kontakt, der har noget indifferent som sit sanseobjekt, ophører, forsvinder den deraf opståede følelse, det vil sige, den indifferente følelse, der opstod i afhængighed af den kontakt, der havde noget indifferent som sit sanseobjekt.

Munke, ligesom varme opstår ved at gnide to stykker træ mod hinanden og der fremkommer ild, og den deraf opståede varme ophører, forsvinder ved at skille de to stykker træ fra hinanden, ved at fjerne dem fra hinanden, på nøjagtig samme måde, munke, opstår en behagelig følelse (*vedanā*) i afhængighed af den kontakt (*phassa*), der har noget behageligt som sit sanseobjekt. Men som følge af ophøret af den kontakt, der har noget behageligt som sit sanseobjekt, ophører, forsvinder den deraf opståede følelse, det vil sige, den behagelige følelse, der opstod i afhængighed af den kontakt, der havde noget behageligt som sit sanseobjekt. Munke, en ubehagelig følelse ... en indifferent følelse opstår i afhængighed af den kontakt (*phassa*), der har noget indifferent som sit sanseobjekt. Men som følge af ophøret af den kontakt, der har noget indifferent som sit sanseobjekt, ophører, forsvinder den deraf opståede følelse, det vil sige, den indifferente følelse, der opstod i afhængighed af den kontakt, der havde noget indifferent som sit sanseobjekt.

Fordi han indser det, munke, ledes en uddannet discipel af en ædel person ved kontakt, ved følelse, ved sansning og ved bevidsthed. Fordi han ledes, bliver han fri for lidenskab. Og som følge af at han er lidenskabsløs, befries han. I og med at han er befriet kommer denne viden: “Jeg er befriet.” Han forstår: “(Gen)fødsel er tilintetgjort, livet i cølibat er levet tilende. Det, der skulle gøres, er gjort. Der er ikke mere nogen tilbagevenden til denne verden.”

(*Samyutta-nikāya* II 94-97)

Tekst 40   *Indsigt i årsag og virknings samhörighed fører til frigørelse
– Buddha udlægger “opståen i afhængighed” for munkene*

Således har jeg hørt: Engang opholdt Den Velsignede sig ved Sāvathī i Pub-bārāma, i Migāras mors¹⁴⁹ pavillion. Ved den tid, på faste-dagen (*uposatha*),¹⁵⁰ på den femtende dag, fuldmånedagen, sad Den Velsignede ude i det fri omgivet af munkeforsamlingen. Så så Den Velsignede ud over den fuldstændig tavse munkeforsamling og talte til munkene: “Hvis nogen skulle stille jer følgende spørgsmål, munke: “Hvad er anledningen til, at I lytter til disse ting, der er gode, ædle, forløsende og fører til oplysning (*sambodha*)?,” skal I svare således: “For på rette vis at lære om de ting, der kommer i par.”

“Og hvilke par taler I om?”

“Dette er lidelsen, dette er lidelsens oprindelse” er den første anskuelse. “Dette er lidelsens ophør, dette er vejen, der fører til lidelsens ophør,” er den anden anskuelse.¹⁵¹ Når en munk på ret vis anskuer parret på denne måde, opmærksom, ihærdig og opslugt af sin stræben, kan han forvente ét af følgende to resultater: Indsigt i verden her og nu, eller den egenskab, at han ikke vender (*anāgamitā*) tilbage (til denne verden),”¹⁵² fordi der er en tilknytningsrest (*upādisesa*) tilbage.”

Dette sagde Den Velsignede; og da Sugata¹⁵³ havde sagt det, fortsatte læreremesteren:¹⁵⁴

¹⁴⁹ Storkøbmanden Migāras kone, Visākhā. Han var tilhænger af jainisterne og ønskede at skille sig af med Visākhā, fordi hun ikke ville ære dem. Men en jury fandt intet at udsætte på hende. Han bad hende derfor om at blive. For at blive krævede hun, at han inviterede Buddha. Efter måltidet takkede Buddha med en tale, som fik Migāra til at adoptere Visākhā som sin moder (*mātā*) ved at sutte på hendes bryster, heraf hendes navn Migāra-mātā.

¹⁵⁰ Den dag, hvor forsamlingen af munke og nonner mødtes for at bekende deres forséelser og lytte til foredraget af *Pāti-mokkha*. Se Tekst 97.

¹⁵¹ De “fire buddhistiske realiteter” anskuet som to par. Se tekst nr. 21 og 23.

¹⁵² Han genfødes ikke i sanseverdenen (*kāma-loka*).

¹⁵³ “Den lykkelige,” et tilnavn til Buddha.

¹⁵⁴ Dvs Buddha.

724. “De, som ikke kender til lidelsen og lidelsens oprindelse og til (det sted), hvor lidelsen fuldstændig uden rest ophører, og ikke kender den vej, der fører til lidelsens stilnen

725. de er, uden tankens (*ceto*) befrielse og uden befrielse ved visdom (*paññā*), ikke i stand til at gøre en ende (på lidelsen). De er i sandhed underlagt fødsel og aldring.

726. Men de, som kender til lidelsen og lidelsens oprindelse og til (det sted), hvor lidelsen fuldstændig uden rest ophører, og kender til den vej, der fører til lidelsens stilnen,

727. de har realiseret tankens (*ceto*) befrielse og befrielse ved visdom (*paññā*) og er i stand til at gøre en ende (på lidelsen). De er i sandhed ikke underlagt fødsel og aldring.

Skulle de stille jer følgende spørgsmål, munke: “Er der mon ret anskuelse af par på anden måde?,” skal I svare: “Ja, det er der!”

“Og hvordan er den mon?”

“Al den lidelse, der bliver til, er betinget af genfødselsfaktorerne (*upadhi*),” er én anskuelse; “som følge af genfødselsfaktorerens fuldstændige ophør, er der ikke nogen tilblivelse af lidelse,” er den anden anskuelse. Når en munk på ret vis anskuer parret på denne måde, opmærksom, ihærdig, etc. ...” Dette sagde Den Velsignede; og da Sugata havde sagt det, fortsatte læremesteren:

728. “Alle lidelser i denne verden bliver til i deres mangfoldighed på grund af genfødselsfaktorerne. Den tåbe, der i uvidenhed skaber sig en genfødselsfaktor, bliver igen og igen udsat for lidelse. Derfor skal man ikke skabe sig en genfødselsfaktor, når man har indsigt, når man er vidende om, at lidelsen bliver til i kraft af fødsel.

Skulle de stille jer følgende spørgsmål, munke: “Er der mon ret anskuelse af par på anden måde?,” skal I svare: “Ja, det er der!”

“Og hvordan er den mon?”

“Al den lidelse, der bliver til, er betinget af ikke-viden (*avijjā*),” er én anskuelse; “som følge af ikke-videns fuldstændige ophør, er der ikke nogen tilblivelse af lidelse,” er den anden anskuelse. Når en munk på ret vis anskuer parret på denne måde, opmærksom, ihærdig, etc. ...” Dette sagde Den Velsignede; og da Sugata havde sagt det, fortsatte læremesteren:

729. “De, der igen og igen indgår i fødsel og døds kredsløb, i en tilværelse her i verden eller andetsteds, – den skæbne skyldes udelukkende ikke-viden.

730. For denne ikke-viden er en umådelig forblindelse, der er skyld i, at kredsløbet fortsætter i lang tid. De skabninger, der er kommet til viden, går ikke fra genfødsel til genfødsel.

Skulle de stille jer følgende spørgsmål, munke: “Er der mon ret anskuelse af par på anden måde?,” skal I svare: “Ja, det er der!”

“Og hvordan er den mon?”

“Al den lidelse, der bliver til, er betinget af (*kamma-*)dannelserne (*saṅkhāra*),” er én anskuelse; “som følge af de (*kamma-*)dannelsernes fuldstændige ophør, er der ikke nogen tilblivelse af lidelse,” er den anden anskuelse. Når en munk på ret vis anskuer parret på denne måde, opmærksom, ihærdig, etc. ...” Dette sagde Den Velsignede; og da Sugata havde sagt det, fortsatte læremesteren:

731. “Al den lidelse, der bliver til, er betinget af (*kamma-*)dannelserne. Ved (*kamma-*)dannelsernes ophør er der ikke nogen tilblivelse af lidelse.

732. Når de har erkendt denne fare, at lidelse er betinget af faktorerne, og korrekt har indset dette, at lidelsens forsvinden skyldes alle (*kamma-*)dannelsernes stilnen, sansningens (*saññā*) ophør,

733. da vil de vise, der har en korrekt anskuelse og er kyndige, ved korrekt indsigt overvinde Māras lænker¹⁵⁵ og ikke gå fra genfødsel til genfødsel.

---

¹⁵⁵ Māra, Dødens personificering, Den Onde, der med sine lænker forsøger at forhindre befrielsen fra genfødselens kredsløb

Skulle de stille jer følgende spørgsmål, munke: “Er der mon ret anskuelse af par på anden måde?,” skal I svare: “Ja, det er der!”

“Og hvordan er den mon?”

“Al den lidelse, der bliver til, er betinget af bevidstheden (*viññāṇa*),” er én anskuelse; “som følge af bevidsthedens fuldstændige ophør, er der ikke nogen tilblivelse af lidelse,” er den anden anskuelse. Når en munk på ret vis anskuer parret på denne måde, opmærksom, ihærdig, etc. ...” Dette sagde Den Velsignede; og da Sugata havde sagt det, fortsatte læremesteren:

734. “Al den lidelse, der bliver til,
er betinget af bevidstheden.
Ved bevidsthedens ophør er der ikke
nogen tilblivelse af lidelse.

735. Når han har erkendt den fare,
at lidelse er betinget af bevidstheden,
bliver en munk uden ønsker og udslukt
som følge af bevidsthedens stilnen.”

Skulle de stille jer følgende spørgsmål, munke: “Er der mon ret anskuelse af par på anden måde?,” skal I svare: “Ja, det er der!”

“Og hvordan er den mon?”

“Al den lidelse, der bliver til, er betinget af kontakt (*phassa*),” er én anskuelse; “som følge af kontaktens fuldstændige ophør, er der ikke nogen tilblivelse af lidelse,” er den anden anskuelse. Når en munk på ret vis anskuer parret på denne måde, opmærksom, ihærdig, etc. ...” Dette sagde Den Velsignede; og da Sugata havde sagt det, fortsatte læremesteren:

736. “De, som hjemsøgt af kontakt flyder
med tilblivelsesstrømmen og er
slået ind på en slet vej, er langt
fra länkernes forsvinden.

737. Men de, der kender kontakten til bunds og
på grund af deres viden glæder sig over dens stilnen,
er i sandhed fri for ønsker og
udslukte som følge deres indsigt i kontakt.

Skulle de stille jer følgende spørgsmål, munke: “Er der mon ret anskuelse af par på anden måde?,” skal I svare: “Ja, det er der!”

“Og hvordan er den mon?”

“Al den lidelse, der bliver til, er betinget af følelse (*vedanā*),” er én anskuelse; “som følge af følelsens fuldstændige ophør, er der ikke nogen tilblivelse af lidelse,” er den anden anskuelse. Når en munk på ret vis anskuer parret på denne måde, opmærksom, ihærdig, etc. ...” Dette sagde Den Velsignede; og da Sugata havde sagt det, fortsatte læremesteren:

738. “Hvad enter den er behagelig eller ubehagelig,
eller hverken behagelig eller ubehagelig tilsammen,
har han erkendt, at en hvilken som helst
følelse, i det indre eller ydre,

739. er lidelse, af natur bedragerisk og
underlagt tilintetgørelse, bliver en munk
lidenskabløs over for den, fordi han
ved hver kontakt ser dens forsvinden.
Og som følge af følelsernes tilintetgørelse
bliver han, fri for ønsker og udslukt.

Skulle de stille jer følgende spørgsmål, munke: “Er der mon ret anskuelse af par på anden måde?,” skal I svare: “Ja, det er der!”

“Og hvordan er den mon?”

“Al den lidelse, der bliver til, er betinget af tørst (*taṇhā*),” er én anskuelse; “som følge af tørstens fuldstændige ophør, er der ikke nogen tilblivelse af lidelse,” er den anden anskuelse. Når en munk på ret vis anskuer parret på denne måde, opmærksom, ihærdig, etc. ...” Dette sagde Den Velsignede; og da Sugata havde sagt det, fortsatte læremesteren:

740. “Den mand, der har tørsten som sin ledsager
og i lange tider går i kredsgang i tilværelsen
her i verden eller andetsteds,
han kommer ikke ud over kredsløbet (*samsāra*).

741. Når han har erkendt den fare,
at lidelsens tilblivelse skyldes tørst,
vil en munk vandre omkring
fri for tørst, uden griben¹⁵⁶ og opmærksom.

¹⁵⁶ Griben efter ting (*upādāna*) er en intensiveret form for tørst (*taṇhā*), dvs. begær.

Skulle de stille jer følgende spørgsmål, munke: “Er der mon ret anskuelse af par på anden måde?,” skal I svare: “Ja, det er der!”

“Og hvordan er den mon?”

“Al den lidelse, der bliver til, er betinget af griben (*upādāna*),” er én anskuelse; “som følge af gribens fuldstændige ophør, er der ikke nogen tilblivelse af lidelse,” er den anden anskuelse. Når en munk på ret vis anskuer parret på denne måde, opmærksom, ihærdig, etc. ...” Dette sagde Den Velsignede; og da Sugata havde sagt det, fortsatte læremesteren:

742. “Tilblivelse (*bhava*) er betinget af griben.

Den, der er blevet til, kommer ud for lidelse.

Det, der er født skal dø:

Dette er lidelsens oprindelse.

743. Når vismændene derfor som følge af gribens tilintetgørelse ved ret viden har erfaret tilintetgørelsen af (deres) fødsel, går de ikke fra genfødsel til genfødsel.

Skulle de stille jer følgende spørgsmål, munke: “Er der mon ret anskuelse af par på anden måde?,” skal I svare: “Ja, det er der!”

“Og hvordan er den mon?”

“Al den lidelse, der bliver til, er betinget af foretagsomhed (*ārambha*),” er én anskuelse; “som følge af foretagsomhedens fuldstændige ophør, er der ikke nogen tilblivelse af lidelse,” er den anden anskuelse. Når en munk på ret vis anskuer parret på denne måde, opmærksom, ihærdig, etc. ...” Dette sagde Den Velsignede; og da Sugata havde sagt det, fortsatte læremesteren:

744. “Al den lidelse, der bliver til,

er betinget af foretagsomhed.

Ved foretagsomhedens ophør er der ikke nogen tilblivelse af lidelse.

745. Når han har erkendt den fare, at lidelse er betinget af foretagsomhed, er den munk, der er befriet som følge af fravær af foretagsomhed ved at have opgivet al foretagsomhed,

746. og i hvem tørsten efter eksistens (*bhava*)
er elimineret og hvis sind er i ro,
kommet fri af fødslernes kredsløb.
Han går ikke fra genfødsel til genfødsel.

Skulle de stille jer følgende spørgsmål, munke: “Er der mon ret anskuelse af par på anden måde?,” skal I svare: “Ja, det er der!”

“Og hvordan er den mon?”

“Al den lidelse, der bliver til, er betinget af næringer (*āhāra*),” er én anskuelse; “som følge af næringernes fuldstændige ophør, er der ikke nogen tilblivelse af lidelse,” er den anden anskuelse. Når en munk på ret vis anskuer parret på denne måde, opmærksom, ihærdig, etc. ...” Dette sagde Den Velsignede; og da Sugata havde sagt det, fortsatte læremesteren:

747. “Al den lidelse, der bliver til,
er betinget af næringer.
Ved næringernes ophør er der ikke
nogen tilblivelse af lidelse.

748. Når han har erkendt den fare,
at lidelse er betinget af næring, unddrager
den indsigtfulde, der er uafhængig af al næring
ved at være nået til indsigt i al næring,

749. sig betegnelse, fordi han som følge af
fordævelsernes tilintetgørelse på rette vis
har lært “sundheden” at kende,¹⁵⁷ mens
han på lærens grundlag praktiserer med omtanke.

Skulle de stille jer følgende spørgsmål, munke: “Er der mon ret anskuelse af par på anden måde?,” skal I svare: “Ja, det er der!”

“Og hvordan er den mon?”

“Al den lidelse, der bliver til, er betinget af sindsforstyrrelser (*iñjita*),” er én anskuelse; “som følge af sindsforstyrrelsernes fuldstændige ophør, er der ikke nogen tilblivelse af lidelse,” er den anden anskuelse. Når en munk på ret vis anskuer par-

---

¹⁵⁷ Han kan hverken betegnes som “gud” eller “menneske,” fordi han kender den absolutte sundhed, dvs. nirvana, og ved, at han ikke skal genfødes, da alle fordævelserne er tilintetgjort.

ret på denne måde, opmærksom, ihærdig, etc. ...” Dette sagde Den Velsignede; og da Sugata havde sagt det, fortsatte læremesteren:

750. “Al den lidelse, der bliver til,
er betinget af sindsforstyrrelser.
Ved sindsforstyrrelsernes ophør er der ikke
nogen tilblivelse af lidelse.

751. Når han har erkendt den fare,
at lidelse er betinget af sindsforstyrrelser,
vil en munk vandre rundt, uforstyrret,
uden at gribe efter noget og opmærksom,
efter at have opgivet sindsforstyrrelserne
og bragt faktorerne til ophør.

Skulle de stille jer følgende spørgsmål, munke: “Er der mon ret anskuelse af par på anden måde?,” skal I svare: “Ja, det er der!”

“Og hvordan er den mon?”

“For den, der er afhængig (*nissita*), er der vaklen,” er én anskuelse; “den, der er uafhængig er fri for vaklen,” er den anden anskuelse. Når en munk på ret vis anskuer parret på denne måde, opmærksom, ihærdig, etc. ...” Dette sagde Den Velsignede; og da Sugata havde sagt det, fortsatte læremesteren:

752. “Den, der er uafhængig, vakler ikke.
Den afhængige derimod kommer ikke
ud over kredsløbet, fordi han griber efter
tilværelsen i denne verden eller andetsteds.

753. Når han har erkendt den fare,
at ulykken ved tilknytninger er stor,
vil en munk vandre omkring uden tilknytning,
uden gripen og opmærksom.

Skulle de stille jer følgende spørgsmål, munke: “Er der mon ret anskuelse af par på anden måde?,” skal I svare: “Ja, det er der!”

“Og hvordan er den mon?”

“De immaterielle verdener (*āruppa*), munke, er i højere grad i ro end de finmaterielle verdener” er én anskuelse; “ophøret (*nirodha*) er i højere grad i ro i de immaterielle verdener end i de finmaterielle verdener, er den anden anskuelse.

Når en munk på ret vis anskuer parret på denne måde, opmærksom, ihærdig, etc. ...” Dette sagde Den Velsignede; og da Sugata havde sagt det, fortsatte læreremesteren:

754. De skabninger, der lever i de finmaterielle verdener
og de, der bebor de immaterielle verdener,
vil blive genfødt,
fordi de ikke kender til ophøret.

755. Men de mennesker, der til fulde kender
de finmaterielle verdener og er godt grundfæstede
i de immaterielle verdener og er befriede
på grund af ophøret, slipper fri af døden.

Skulle de stille jer følgende spørgsmål, munke: “Er der mon ret anskuelse af par på anden måde?,” skal I svare: “Ja, det er der!”

“Og hvordan er den mon?”

“Hvadend verden med dens guder og Māra, hvadend denne generation med dens asketer og brahminere, med dens guder og mennesker, anser for at være sandt, det har De ædle (*ariya*) i overensstemmelse med sandheden ved korrekt erkendelse indset er falsk,” det er én anskuelse. “Hvadend verden med dens guder og Māra, hvadend denne generation med dens asketer og brahminere, med dens guder og mennesker, anser for at være falsk, det har De ædle (*ariya*) i overensstemmelse med sandheden ved korrekt erkendelse indset er sandt,” er den anden anskuelse.” Når en munk på ret vis anskuer parret på denne måde, opmærksom, ihærdig, etc. ...” Dette sagde Den Velsignede, og da Sugata havde sagt det, fortsatte læreremesteren:

756. “Betragt denne verden med dens guder,
fast forankret i tanke-og-materie (*nāmarūpa*),
der bilder sig ind, at der er et jeg (*atta*) i det,
der er uden Jeg (*anatta*). Den tror, “Dette er sandt.”

757. På hvilken måde den end forestiller sig det,
forholder det sig anderledes.
For det er det, der er falsk ved det.
For det, der er ubestandigt, har en bedragerisk natur.

758. Nirvana har ikke en bedragerisk natur.
 De ædle (*ariyā*) ved, at (*nirvana*) er sand.¹⁵⁸
 De er i sandhed uden ønsker, fuldstændig udslukte
 som følge af deres indsigt i det, der er sandt.

Skulle de stille jer følgende spørgsmål, munke: “Er der mon ret anskuelse af par på anden måde?,” skal I svare: “Ja, det er der!”

“Og hvordan er den mon?”

“Hvadend verden med dens guder og Māra, hvadend denne generation med dens asketer og brahminer, med dens guder og mennesker, anser for at være lykke, det har de De ædle (*ariya*) i overensstemmelse med sandheden ved korrekt erkendelse indset er lidelse,” det er én anskuelse. “Hvadend verden med dens guder og Māra, hvadend denne generation med dens asketer og brahminer, med dens guder og mennesker, anser for at være lidelse, det har de De ædle (*ariya*) i overensstemmelse med sandheden ved korrekt erkendelse indset er lykke,” er den anden anskuelse.” Når en munk på ret vis anskuer parret på denne måde, opmærksom, ihærdig, etc. ...” Dette sagde Den Velsignede; og da Sugata havde sagt det, fortsatte læremesteren:

759. “Farver-og-former, lyde, smage, dufte,
 kontakter og alle forestillinger er ønskede,
 behagelige og dejlige
 så længe de eksisterer, siger man.

760. Verden med dens guder anser
 dem for at være lykke,
 og når de ophører, anser de det
 for at være en lidelse.

761. Individets ophør har De ædle
 indset er lykke, men hele verden
 anser det for at være
 det stik modsatte.

762. Det, andre betegner som lykke,
 betegner De ædle som lidelse.
 Det, andre betegner som lidelse,

---

¹⁵⁸ Dvs. “virkelig.”

betegner De ædle som lykke.

Betragt den vanskeligt forståelige lære:

De uvidende er i vildrede med den.

763. Der er mørke for dem, der er indhyllet (i uvidenhed),
der er dybt mørke for dem, der ikke ser (læren). Men for de gode er den åbenbar;
den er ligesom et lys for dem, der ser den. Uvidende mennesker,
der ikke er kyndige i læren, begriber den ikke, når de er konfronteret med den.

764. Denne lære er ikke let at forstå
for dem, der hjemstøgt
af begær efter tilblivelse flyder med
tilværelsesstrømmen i følgeskab med Māra.

765. Hvem andre end De ædle er i stand til
at forstå dette sted (*pada*)¹⁵⁹ – stedet, hvor de,
når de på rette vis har lært det at kende,
fuldkommen udslukkes, fri for fordævelserne?”

Dette sagde Den Velsignede, og de opløftede munkene glædede sig over Den Velsignedes foredrag. Som følge af at han foredrog denne forklaring, blev så mange som tres munkes tanker (*citta*) befriet fra fordævelserne uden gripen.

(Dvayatānupassanā-sutta “Anskuelse af par” Sutta-nipāta vers
724-765)

---

¹⁵⁹ Dvs nirvana, der også betegnes som *amata-pada*, stedet, hvor der ikke er død. ¹

Tekst 42 Kamma opstår ved tilsigtede handlinger i krop, ord og tanke

(Buddha:) Munke, jeg betegner en viljesakt (*cetanā*) som *kamma*. Man foretager en handling i krop, ord og tanke efter at have besluttet den.”

(*Aṅguttara-nikāya* III s. 415)

Tekst 43 De mentale handlinger er de vigtigste handlinger

(Tapassī:)¹⁶¹ “Ærede Gotama, hvor mange slags handlinger angiver du, der er ved udførelsen og iværksættelsen af en slet handling?”

“Tapassī, jeg peger på, at der er tre slags handlinger ved udførelsen og iværksættelsen af en slet handling, nemlig: en legemlig handling, en verbal handling og en mental handling.”

“Ærede Gotama, er legemlig handling er én ting, verbal handling en anden ting og mental handling en tredje ting?”

“Ja, Tapassī, legemlig handling er én ting, verbal handling en anden ting og mental handling en tredje ting.”

“Ærede Gotama, hvilken handling af de tre handlinger, du på denne måde har udskilt og sondret imellem, peger du på som den mest dadelværdige ved udførelsen og iværksættelsen af en slet handling? Er det mon den legemlige handling eller den verbale handling eller den mentale handling?”

---

¹⁶¹ En jainistisk munk, der her diskuterer med Buddha om, hvilken type *kamma* er den mest forkastelige.

“Tapassi, af de tre handlinger, jeg på denne måde har udskilt og sondret imellem, peger jeg på den mentale handling som den mest dadelværdige ved udførelsen og iværksættelsen af en slet handling, men ikke på samme måde den legemlige og den verbale handling.”

“Siger du den mentale handling, ærede Gotama?”

“Ja, det gør jeg, Tapassī.”

“Siger du den mentale handling, ærede Gotama?”

“Ja, det gør jeg, Tapassī.”

“Siger du virkelig den mentale handling, ærede Gotama?”

“Ja, det gør jeg, Tapassī.”

På denne måde fik jainisten Dīgha-Tapassī Den Velsignede til at fastholde dette kontroversielle standpunkt hele tre gange, rejste sig fra sit sæde og drog hen, hvor jainisten Nātaputta¹⁶² opholdt sig.

(*Majjhima-nikāya* I s. 373)

Tekst 44 At elske sig selv

Således har jeg hørt: Engang opholdt Den Velsignede sig ved Sāvathī i Jetavana i Anāthapiṇḍikas klosteranlæg. Så kom Kong Pasenadi Kosala¹⁶³ hen til Den Velsignede og hilste på ham. Og da de havde udvekslet hilsner satte han sig ned i respektfuld afstand. Og siddende i respektfuld afstand sagde Kong Pasenadi Kosala følgende til Den Velsignede:

“Mens jeg sad tilbagetrukket og mediterede, gjorde jeg mig følgende tanker: Hvem elsker sig selv (*atta*) og hvem elsker ikke sig selv? Så faldt dette mig ind: De, der begår en slet handling i krop, ord og tanke, de elsker ikke sig selv. Og skulle de på nogen måde hævde, at de elsker sig selv, så elsker de ikke desto mindre ikke sig selv. Og hvorfor nu det? Fordi de gør det mod sig selv som den, der ikke elsker en anden, gør mod den, han ikke elsker. Derfor elsker de ikke sig selv.

Men de, der begår en god handling i krop, ord og tanke, de elsker sig selv. Og skulle de på nogen måde hævde, at de ikke elsker sig selv, så elsker de ikke desto mindre sig selv. Og hvorfor nu det? Fordi de gør det mod sig selv, som den, der elsker en anden, gør mod den, han elsker. Derfor elsker de sig selv.”

“Ja, sådan er det Storfyrste, sådan er det Storfyrste! De, der begår en slet handling i krop, ord og tanke etc. ... de gør det mod sig selv som den, der ikke elsker

¹⁶² Mahā-vīra, jainismens grundlægger og Buddhas ældre samtidige. Hans standpunkt var, at legemlige handlinger havde den største vægt.

¹⁶³ Kongen over Kosala, et af de vigtigste kongeriger på Buddhas tid.

en anden, gør mod den, han ikke elsker. Derfor elsker de ikke sig selv. Men de, der begår en god handling i krop, ord og tanke etc. ... de gør det mod sig selv, som den, der elsker en anden, gør mod den, han elsker. Derfor elsker de sig selv.

1. Om nogen holder sig selv kær,
skal han holde sig fra det onde.

For den, der begår en slet handling,
er lykken umulig at finde.“

2. Den, der i dødens vold er ved at opgive
sin eksistens som menneske,
hvad har han, der er hans eget?
Hvad tager han med sig, når han drager bort?
Og hvad følger ham ligesom skyggen,
der aldrig forlader én?

3. Det gode og det onde en dødelig gør
her i verden, det tilhører ham, og det tager han
med sig, når han drager bort. Det er det, der følger ham
ligesom skyggen, der aldrig forlader én.

4. Derfor skal man gøre gode gerninger:
Den skat, der afgør tilværelsen i den næste verden.
Gode gerninger er de levende væsners basis,
når det gælder den næste verden.

(Saṃyutta-nikāya I 71-72)

Tekst 51 Moggallāna den Stores forbrydelse

Den følgende undervisning i læren gav læremesteren¹⁸⁰ angående Moggallāna, mens han opholdt sig i “Bambuslund” (*veluvana*):¹⁸¹ “Engang mødtes medlemmer af andre sekter og overvejede: “Ærede, er I klar over grunden til, at den materielle gevinst og den hæder, der er blevet asketen Gotama til del, er taget til i omfang”?”

“Nej, det er vi ikke.”

“Er I da klar over det?”

“Ja, det er vi. Det er ene og alene på grund af Moggallāna den Store. For han tager til gudernes verden og spørger om de handlinger, guderne har udført, og vender tilbage og fortæller menneskene: “De opnår sådan og sådan en hæder som følge af at have gjort dette eller hint,” og han udspørger dem, der er blevet genfødt i helvede angående deres handling, og vender tilbage og fortæller menneskene: “De erfarer sådan og sådan en lidelse som følge af at have gjort dette eller hint,”¹⁸² og når menneskene har hørt hans beretning, overøser de ham med materielle goder og hæder. Hvis vi blot kunne slå ham ihjel, ville den materielle gevinst og hæder blive os til del.”

De vedtog enstemmigt, at det var et passende middel dertil, og ansprede deres egne støtter med ordene “Vi vil have ham dræbt på den ene eller anden måde,” og

¹⁸⁰ Dvs. Buddha.

¹⁸¹ “Bambuslund” var kong Bimbisāras park; den lå nær Rājagaha.

¹⁸² Traditionen tilskriver Moggallāna overmenneskelige egenskaber, jf. Tekst 76-77.

efter at have modtaget et tusinde pengestykker, lod de røvere, der var på flugt efter at have begået manddrab, tilkalde og sagde til dem: “Ældsten (*thera*), Moggallāna den Store opholder sig ved Kāḷa-silā.¹⁸³ Drag derhen og slå ham ihjel! Med disse ord gav de dem pengene.”

Røverne gav deres samtykke, fordi de begærede pengene, og med ordene: “Vi skal nok slå ham ihjel!” gik de til hans opholdssted og belejrede det. Ældsten blev opmærksom på, at de havde belejret ham, og han undslap gennem nøglehullet. Da de ikke fik øje på Ældsten den dag, kom de tilbage en anden dag og slog igen ring omkring ham. Da han erfarede det, slog han den runde tagplade foroven i toppen af taget itu og sprang op i luften. Således var de ude af stand til at fange Ældsten, hverken i begyndelsen eller midten af måneden. Men da den sidste del af måneden var inde mærkede Ældsten, at han blev holdt tilbage af en handling (*kamma*), han havde begået, og han undslap ikke. Røverne greb ham og knuste hans knogler ved at male dem til korn på størrelse med knækket ris.¹⁸⁴ Og i den tro at han var død, kastede de ham ind i skovtykningen og drog bort. Men den ældste tænkte: “Jeg vil ikke lade mig udslukke i nirvana uden at have besøgt læremesteren.” Og med den tanke stivede han sig selv af ved at bruge meditation (*jhāna*) som bandage, drog til læremesteren gennem luften, hilste ærbødigt på ham og sagde: “Herre! Jeg vil lade mig udslukke i nirvana!”

“Du vil lade dig udslukke i nirvana, Moggallāna?”

“Ja, herre!”

“Hvor skal det ske?”

“Ved Kāḷa-silā, herre!”

“I så fald må du drage bort, når du har reciteret læren for mig, for idag kan jeg ikke få øje på en discipel som dig.”

“Det skal jeg nok, herre,” og med disse ord hilste han ærbødigt på læremesteren, steg tilvejs og udførte forskellige former for mirakler, ligesom Sāriputta havde gjort det, den dag han blev udslukt i nirvana, og reciterede læren. Efter det, hilste han ærbødigt på læremesteren, drog bort til skoven ved Kāḷa-silā og udsluktes i nirvana.

Nu spredtes rygtet om, at Ældsten var blevet dræbt af røvere, over hele det indiske kontinent. Kong Ajātasattu sendte spioner ud for at lede efter dem. Mens røverne sad på en bodega og drak alkohol, kom den ene til at slå den andens krus,

¹⁸³ “Sorte-klippen” et afsidesliggende sted på Isigilis bjergskråning. Det var der Godhika begik selvmord, jf. Tekst 70.

¹⁸⁴ Røverne giver ham “stråmåten,” en bestialsk form for tortur. Traditionen beskriver den således: “Når en dygtig bøddel har knust hans knogler ved hjælp af møllestene fra en håndmølle uden at skære huden istykker, løfter man ham op i håret, så han hænger som en klat kød. Så tager man ham og drejer ham rundt ved håret og fletter ham som en stråmåtte.”

så det faldt ned. Han blev vred på ham og sagde: “For pokker din uopdragne tølp! Hvorfor fik du mit krus til at falde ned!”

”Var det mon dig, din ondskabsfulde tyveknægt, der først slog løs på Moggallāna den Store?!”

“Er du ikke klar over, at det var mig der først slog ham?!”

Mens de således skændtes med ordene “Jeg slog løs på ham! Nej, Jeg slog løs på ham!” hørte spionerne det, pågreb alle røverne og meddelte det til kongen. Han lod røverne kalde og spurgte: “Dræbte I Ældsten?”

“Ja, konge.”

“Hvem ansporede jer til det?”

“Det gjorde de nøgne asketer, konge.”

Så lod kongen fem hundrede nøgne asketer pågribe og lod dem nedgrave til navlen i huller i slotsgården sammen med femhundrede røvere, lod dem dække til med halm og satte ild til dem. Da han så havde forvissat sig om, at de var brændt, lod han dem rive i stumper og stykker ved at lade dem pløje ned med jernplove.

Så startede munkene en debat i forelæsningshallen om, at den ældste, Moggallāna den Store, fik en upassende død. Da læremesteren kom til stede og spurgte: “Hvilken debat, munke, er årsagen til at i er forsamlede her i dag?” fortalte de ham om den, hvorpå han sagde: “Munke! Moggallāna den Store fik en død, der var upassende alene for hans nuværende eksistens, men han fik en død, der var passende for en handling, han havde begået i en tidligere tilværelse.” Da han havde sagt det, spurgte de: “Men hvordan var da hans tidligere handling?” Og han fortalte i alle detaljer følgende:

“I det forgangne, siger man, var der i Benares en søn af god familie, der tog vare på sine forældre ved selv at kværne mel, lave mad og udføre andet arbejde for dem. Så sagde hans forældre til ham: “Kære søn! Du udmatter dig selv ved helt alene at gøre arbejdet herhjemme i huset og i skoven. Vi vil skaffe dig en kone!”

“Kære forældre! Jeg har ikke brug for den slags! Så længe I lever, vil jeg tage mig af jer med mine egne hænder!”

Selvom han afviste dem, bad de ham gentagne gange indtrængende om det og skaffede ham så en ung kone. Efter at pigen havde opvartet dem nogle få dage, kunne hun ikke længere udholde synet af dem og sagde ophidset: “Det er umuligt at leve sammen med dine forældre i det samme hus!”

Og da han ikke tog sig af hendes snak, tog hun på et tidspunkt, hvor han ikke var hjemme, småstykker af hamp og slim fra risgrød og spredte det overalt i huset. Og da han så kom tilbage og spurgte: “Hvad skal det sige?,” svarede hun: “Det er de blinde oldinges værk! De går rundt og sviner hele huset til! Det er umuligt at leve sammen med dine forældre i det samme hus!”

Da hun igen og igen sagde det samme, måtte selv en person, der til fulde havde realiseret fuldkommenhederne, bryde med sine forældre, og han sagde: “Nuvel! Jeg vil finde ud af hvad jeg skal stille op med dem!” Så gav han dem mad og sagde: “Kære forældre! Jeres slægtninge forventer, at se jer på det og det sted. Lad os drage derhen!” Med disse ord lod han dem stige op i en kærre og drog afsted med dem. Og da det tidspunkt var kommet, hvor de var midt inde i en skov, sagde han: “Kære far! Tag tøjlerne. Okserne vil følge sporet af egen drift! På det her sted er der røvere, så jeg vil stige ned!” Med disse ord lagde han tøjlerne i hænderne på sin fader og steg ned fra kærren. Og mens han gik væk ændrede han lyden af sin stemme og udstødte det råb, røvere laver, når de angriber.

Da hans forældre hørte lyden, råbte de i bevidsthed om, at røvere angreb dem: “Kære søn! Vi er gamle! Red du blot dig selv!” Selv om hans forældre råbte således til ham, gennembankede han dem, mens han udstødte røverråbet, slog dem ihjel og vendte tilbage efter at have kastet deres lig i skoven.

Da læremesteren havde fortalt om hans tidligere handling, sagde han: “Munke! Da Moggallāna havde begået en sådan handling og var blevet pint i mange hundrede tusinde år i helvede, så fandt han som følge af det resterende resultat af hans handling sin død i et hundrede eksistenser, knust ved gennembankning. Således fik Moggallāna en død, der svarede til hans egen handling. Også de fem hundrede sekterere fik en passende død sammen med de fem hundrede røvere, fordi de øvede vold mod mine uskyldige børn, for dem, der øver vold mod uskyldige, får af ti årsager en ynkelig skæbne.” Efter at han med disse ord havde forklaret sammenhængen mellem den fortidige og nutidige hændelse, reciterede han følgende vers til undervisning i læren:

137 “Den, der øver vold mod værgeløse og uskyldige,
han ender hurtigt i en af følgende ti tilstande:

138 Han vil blive ramt af voldsom smerte, tab af ejendom,
brud på lemmer, alvorlig sygdom eller sindsyge,

139 af overgreb fra fyrstens side, alvorlige falske anklager,
tab af slægtninge, eller forødelse af formue.

140 Eller også vil ildebrand fortære hans huse. Den tåbe
genfødes i helvede ved kroppens tilintetgørelse.”

(*Dhammpada-aṭṭhakathā* III 65-69 og *Dhammapada* 137-40)

Tekst 52 Om overvindelse af tvivl – Buddhaghosas afhandling om kamma og genfødsel

1. Den viden, der er grundfæstet ved overvindelse af tvivl om de tre tidsrum,¹⁸⁵ gennem skelnen mellem betingelserne for omtalte “tanke-og-materie” (*nāma-rūpa*),¹⁸⁶ kaldes “renselse gennem overvindelse af tvivl.”

2. Den munk, der ønsker at bringe det til udførelse, giver sig i kast med at søge tanke-og-materies årsager og betingelser på nøjagtig samme måde som en dygtig læge, der, når han observerer en sygdom, søger efter dens oprindelse, eller som en medlidende mand, der tænker på et ulykkeligt lille spædbarns forældre, når han ser det ligge på ryggen ved en vej: “Hvem tilhører mon den lille dreng?”

3. Til at begynde med overvejer han følgende: “Først og fremmest er denne tanke-og-materie ikke uden årsag, for konsekvensen ville være, at den overalt, til enhver tid og for enhver var én og samme ting. Den er ikke forårsaget af en skabergud (*issara*), for der eksisterer ikke en skabergud eller lignende ved siden af tanke-og-materie. Og eftersom konsekvensen for dem, der hævder, at skaberguden eller lignende ikke er andet end netop tanke-og-materie, ville være at tanke-og-materie, med andre ord skaberguden eller lignende, ikke har nogen årsag, derfor må den have årsager og betingelser. Hvilke er de?”

4. Efter således at have rettet sin opmærksom mod tanke-og-materies årsager og betingelser, tilegner han sig straks årsagerne og betingelsen for materieguppen (*rūpa-kāya*): “Når denne krop bliver til, bliver den ikke til i en blå, rød, eller hvid lotus, eller i en hvid vandlilje eller lignende, ejheller i en juvel- og perlehalskæde. Tværtimod, som en maddike i en rådden fisk, i et ådsel, i rådden surgrød, i en kloakrende eller i en slamkiste, genfødes den mellem det sted, hvor den ufordøjede føde ligger, og det sted, hvor den fordøjede føde ligger, med mavesækkens hinde foran, rygsøjlen bagved, omgivet af tarmene på et stinkende, modbydeligt og frastødende sted, et ekstremt trangt sted, selv stinkende, modbydelig og frastødende.

Når den således bliver til, er disse fire ting, nemlig ikke-viden (*avijjā*), begær (*taṇhā*), griben (*upādāna*) og *kamma* dens årsager, fordi de forårsager den. Næring er dens betingelse, fordi den styrker den. Derfor er der fem ting, der er dens

¹⁸⁵ Dvs. fortid, nutid og fremtid.

¹⁸⁶ Det fjerde led i årsagskæden “opståen i afhængighed.” *nāma* “tanke” defineres i kanon som følelse (*vedanā*), sansning (*saññā*), vilje (*cetanā*), indtryk, der skyldes kontakt (*phassa*) samt refleksion (*manasikāra*). *rūpa* “materie,” består af en kombination af de fire grundelementer, jord, vand, ild og luft.

årsager og betingelse. Blandt disse er de tre begyndende med ikke-viden denne krops basis, ligesom en moder er det for sit barn, mens *kamma* avler det, ligesom en fader avler sin søn. Næring holder det i live, ligesom en amme holder et drengebarn i live.

5. Efter således at have tilegnet sig betingelserne for materieguppen (*rūpa-kāya*), tilegner han sig betingelserne for tankegruppen (*nāma-kāya*) i overensstemmelse med princippet:

“Betinget af synet og betinget af den synlige genstand opstår synsbevidsthed etc.”

(*Samyutta-nikāya* II s. 72ff)

Når han således har indset, at tankegruppen (*nāma-kāya*) skyldes betingelser, tager han følgende i betragtning: “Ligesom tanken her idag, således opstod den også i det forgangne i kraft af betingelser, og således vil den også i fremtiden opstå i kraft af betingelser.”

6. Når han tager den i betragtning på denne måde, forsvinder al hans tvivl, det vil sige de fem former for tvivl om fortiden, beskrevet som følger:

“Eksisterede jeg mon i fortiden? Eksisterede jeg mon ikke i forgangne? Hvad var jeg mon i fortiden? Hvorledes var jeg mon i fortiden? Hvad var jeg mon i fortiden efter at have været hvad?”

(*Majjhima-nikāya* I s. 8)

Og også de fem former for tvivl om fremtiden, beskrevet som følger:

“Vil jeg mon eksistere i fremtiden? Vil jeg mon ikke eksistere i fremtiden? Hvad mon jeg vil være i fremtiden? Hvorledes vil jeg mon være i fremtiden? Hvad vil jeg mon være i fremtiden efter at have været hvad?””

(*Majjhima-nikāya* I s. 8)

Og også de seks former for tvivl om nutiden, beskrevet som følger:

“Eller også tvivler han om sin egen person i nutiden: “Eksisterer jeg mon? Eksisterer jeg mon ikke? Hvad er jeg mon? Hvorledes er jeg mon? Hvorfra er dette væsen mon kommet? Hvor vil det mon begive sig hen?”

(*Majjhima-nikāya* I 8)

7. En anden ser, at tankens (*nāma*) betingelse er tofoldig, i egenskab af at være fælles og specifik, og at materiens betingelse er firefoldig i egenskab af *kamma* etc.

8. Tankens betingelse er tofoldig, nemlig fælles og specifik. I denne sammenhæng er de seks “døre”¹⁸⁷ begyndende med synet og de seks genstande begyndende med de synlige former tankens fælles betingelse, fordi alle former (for tanker), indelt i gavnlige etc., opstår derigennem. Reflektion etc. er specifik. For tilbundsgående refleksion og det at lytte til Den gode lære (*saddhamma*) eller lignende er alene betingelsen for det gavnlige, mens det modsatte er betingelsen for det skadelige. *Kamma* etc. er betingelsen for (tanke)resultatet, og livskontinuiteten etc. er betingelsen for (tanke)aktiviteten.

9. *Kamma*, tanke (*citta*), temperatur og næring udgør den firefoldige betingelse for materien. I denne sammenhæng er det udelukkende som forbigangen *kamma*, at *kamma* er betingelsen for materien som havende sin oprindelse i *kamma*. Bevidsthed er, når den opstår, betingelsen for materien som havende sin oprindelse i bevidsthed. Temperatur og næring er, i det øjeblik de varer, betingelser for materien som havende sin oprindelse i temperatur og næring. Således tilegner én (person) sig betingelserne for tanke-og-materie.

10. Når han netop således har indset, at opkomsten af tanke-og-materie sker i kraft af betingelser, tager han også i betragtning, at det ligesom nu også i fortiden blev til i kraft af betingelser, og at det også i fremtiden vil blive til i kraft af betingelser.” Når han betragter det på denne måde, forsvinder hans tvivl om de tre tidsrum på den omtalte måde.

11. En anden tilegner sig tanke-og-materiens betingelser ved hjælp af “opståen i afhængighed” (af årsager og betingelser) (*paṭicca-samuppāda*) i omvendt ræk-

¹⁸⁷ De seks sanserorganer eller sansebaser (*āyatana*) øje, øre, næse, tunge, krop (følesansen), tanke.

kefølge,¹⁸⁸ når han har indset, at netop (*kamma-*)dannelserne, der betegnes som tanke-og-materie, er underlagt aldrig og at de som ældede nedbrydes: “Dette kaldes de skabte tings aldrig og død (*jarā-maraṇa*). Den finder sted, fordi der er fødsel. Der er fødsel, fordi der er tilbliven (*bhava*). Der er tilbliven, fordi der er griben (*upādāna*). Der er griben, fordi der er begær (*taṇhā*). Der er begær, fordi der er følelse (*vedanā*). Der er følelse, fordi der er kontakt (*phassa*). Der er kontakt, fordi de seks sansebasen eksisterer (*saḷāyatana*). De seks sansebasen er, fordi tanke-og-materie er. Tanke-og-materie er, fordi bevidstheden (*viññāṇa*) eksisterer. Bevidstheden eksisterer, fordi (*kamma-*)dannelserne (*saṅkhāra*) eksisterer. (*Kamma-*)dannelserne eksisterer, fordi ikke-viden (*avijjā*) eksisterer”. Så forsvinder hans tvivl på den omtalte måde.

12. En anden tilegner sig tanke-og-materiens betingelser ved hjælp af “opståen i afhængighed” (af årsager og betingelser) i direkte rækkefølge som allerede vist i alle detaljer,¹⁸⁹ idet han går frem på følgende vis:

“(Kamma-)dannelserne har altså ikke-viden som deres betingelse.”

(Majjhima-nikāya I s. 261)

Så forsvinder hans tvivl på den omtalte måde.

13. En anden tilegner sig tanke-og-materies betingelser ved hjælp af *kamma*-runden og *kamma*resultatrunden på følgende vis:

“I kamma-processen i en tidligere tilværelse er ikke-viden forblindelse (moha), (kamma-)dannelserne kamma-akkumulationer, begær (taṇhā) ønske, griben (upādāna) tilegnelse, og tilblivelse (bhava) vilje (cetanā). Disse fem ting i kamma-processen i en tidligere tilværelse er betingelserne for genfødsel (paṭisandhi) her i verden. Bevidstheden (viññāṇa) er her genfødsel, tanke-og-materie er nedstigning (i livmoderen), sansebasen er sansesensitiviteten, kontakt er berøring, følelse er fornemmelse. Disse fem ting i tilblivelsesprocessen her i verden skyldes kamma begået i en tidligere tilværelse. Her (i den nuværende tilblivelse) som følge af sansebasernes udvikling er ikke-viden forblindelse (moha), (kamma-)dannelserne kamma-akkumulationer, begær (taṇhā) ønske, griben (upādāna) tilegnel-

¹⁸⁸ Jf. beskrivelsen af kernen i Buddhas oplysning (*bodhi*), jf. Tekst 37.

¹⁸⁹ Dvs i kapitel 17.

se, og tilblivelse (bhava) vilje (cetanā). Disse fem ting i (den nuværende) kamma-proces er betingelserne for genfødsel i fremtiden. I fremtiden er bevidstheden (viññāṇa) genfødsel, tanke-og-materie er nedstigning (i livmoderen), sansebasen er sansesensitiviteten, kontakt er berøring, følelse er fornemmelse. Disse fem ting i den fremtidige tilblivelsesproces skyldes kamma skabt her (i den nuværende tilværelse).”

(Paṭisambhidā-magga I s. 52)

Kamma er i denne sammenhæng firefoldig: Erfarbar i verden her og nu, erfarbar ved genfødsel, erfarbar i en senere tilværelse og udløbet. Af disse kaldes den gavnlige eller skadelige vilje i den første tilskyndelsesbevidsthed blandt syv tilskyndelsesbevidstheder i en enkelt erkendelsesserie *kamma erfarbar i verden her og nu*. Den giver resultat i éns eksistens som et jeg (*atta-bhāva*). Men når den ikke kan det, kaldes den *udløbet kamma* i overensstemmelse med følgende trehed:

“Der har været kamma, der har ikke været noget resultat af kamma, der vil ikke være noget resultat af kamma.”

(Paṭisambhidā-magga II s. 78).

Viljen i den syvende tilskyndelsesbevidsthed, der realiserer sit formål, kaldes *kamma, erfarbar ved genfødsel*. Den giver resultat i éns næste eksistens som et selv. Når den ikke kan det, kaldes den *udløbet kamma* i overensstemmelse med den allerede omtalte måde. Viljen i de fem tilskyndelsesbevidstheder mellem disse to kaldes *kamma erfarbar i en senere tilværelse*. Den giver resultat i fremtiden, når den får lejlighed til det, og selv når genfødslernes kredsløb fortsætter, bliver den ikke til *udløbet kamma*.

15. En anden firefoldig *kamma* er følgende: Den vægtige, den jævnlige, den dødsnære og den ved handling oplagrede *kamma*.

I denne sammenhæng giver den *vægtige kamma* – både den gavnlige og skadelige – der er den mest vægtige blandt den vægtige eller ikke-vægtige *kamma*, som for eksempel moderdrab eller *kamma* fra de sublime sfærer, først resultat. På samme måde giver den *jævnlig kamma*, både gavnlige og skadelige, der er den mest jævnlige blandt den jævnlige eller ikkejævnlig *kamma*, først resultat. Den *dødsnære kamma* er den *kamma*, der erindres, når man dør. For når en mand, der er døden nær, er i stand til at erindre, så genfødes han i overensstemmelse med denne (*kamma*). Den *kamma*, der ikke er indbefattet i disse tre og er blevet gent-

get igen og igen, er *den ved handling oplagrede kamma*. Den tilvejebringer genfødsel i fravær af de (ovennævnte tre).

16. En anden firefoldig *kamma* er følgende: Den produktive, den styrkende, den modarbejdende og den fortrængende. Heriblandt skaber den såkaldt *produktive kamma* – både gavnlige og skadelige – de materielle og immaterielle resultatgrupper, både ved genfødsel og i løbet af tilværelsen. *Den styrkende kamma*, på den anden side, er ikke istand til at skabe et resultat. Når et resultat er skabt ved en genfødsel, som en anden *kamma* har givet lejlighed til, styrker den det behag eller ubehag, der opstår, og lader det vedvare. Når et resultat er skabt ved en genfødsel, som en anden *kamma* har givet lejlighed til, modarbejder, hæmmer *den modarbejdende kamma* det behag eller ubehag, der opstår, men giver ikke mulighed for at det varer ved. *Den fortrængende kamma* – både gavnlige og skadelige – giver plads for dens eget resultat ved at fortrænge anden svagere *kamma* og forhindre dens resultat. Og når *kamma* har givet plads, betegner man resultatet som “fremkommet.”

17. De forskellige former for *kamma* og de forskellige former for resultat af *kamma* blandt disse tolv (arter af) *kamma* er i deres natur kun indlysende for buddha'ernes viden om *kamma* og dens resultat, den deles ikke af disciplene. Men de forskellige former for *kamma* og de forskellige former for resultat af *kamma* kan delvis erkendes af den, der øver sig i indsigt (*vipassanā*). Derfor er denne forskel i *kamma* forklaret ved blot at vise dens hovedtræk. Det er den måde, hvorpå en person tilegner sig tanke-og-materies betingelser gennem *kamma*-runden og resultatrunden ved at indskyde denne tolvfoldige *kamma* i *kamma*-runden.

18. Når han således i kraft af *kamma*-runden og resultatrunden har indset, at opkomsten af tanke-og-materie sker i kraft af betingelser, tager han følgende i betragtning: “Ligesom nu, blev den også til i fortiden som følge af betingelser i overensstemmelse med *kamma*-runden og resultatrunden, og den vil også i fremtiden blive til som følge af betingelser i overensstemmelse med *kamma*-runden og resultatrunden. Således er *kamma* og *kamma*-resultatet, *kamma*-runden og resultatrunden, *kamma*-opkomsten og resultatopkomsten, *kamma*-kontinuiteten og resultatkontinuiteten, handling og handlingsresultatet:

kamma-resultaterne fremkommer ved *kamma*.

Resultatet har sit udspring i *kamma*,

genopståen udspringer af *kamma*:

således drejer verden rundt.

Når han betragter det på denne måde forsvinder al hans tvivl om fortiden etc., det vil sige de seksten former for tvivl beskrevet på denne måde begyndende med: “Eksisterede jeg mon i fortiden?” I alle tilblivelser, alle former for forplantning, alle skæbner, enhver tilstand, enhver bolig er det udelukkende tanke-og-materie, der ses opkomme i kraft af årsagvirkningsrelationen. Han ser ikke et handlende subjekt uafhængigt af dets handling, og han ser ikke et resultaterfarende subjekt uafhængigt af resultatopkomsten, men han indser tilfulde i overensstemmelse med korrekt forståelse, at de vise kun i kraft af konventionel sprogbrug taler om et “handlende subjekt,” fordi der er en handling, og om et “erfarende subjekt,” fordi der er en resultatopkomst. Af den grund siger De Gamle:¹⁹⁰

Der eksisterer ikke et handlende subjekt til handlingen,
og der eksisterer ikke et erfarende subjekt til (handlingens) resultat.
Det er rene fænomener, der opkommer.
Således er det korrekte synspunkt.

Fordi *kamma* og dets resultat eksisterer
som kausalt forbundne på denne måde, kan man ikke erfare
den første begyndelse, ligesom man ikke kan erfare
den første begyndelse på et frø og et træ eller lignende.

Heller ikke i den fremtidige genfødselsrunde
ses de ikke at forekomme.
Sektierer er uden selvherredømme,
fordi de ikke kender til dette forhold.

De har den anskuelse, at noget er evigt eller
tilintetgjort, fordi de holder fast ved forestillingen
om et væsen (*satta*). De antager to og tres
indbyrdes modstridende forestillinger.¹⁹¹

Lænket af de falske forestillingers
håndjern føres de bort af begærets strøm.
Og fordi de føres bort af begærets flod,
slipper de ikke fri af lidelsen.

---

¹⁹⁰ Buddhaghosa citerer en anonym kilde.

¹⁹¹ Henviser til de heretiske anskuelser, der nævnes i *Brahma-jāla-suttanta*, den første sutta i Dīghanikāya.

Når en munk har forstået det således,
trænger Buddhas discipel
ind i betingelsen,
der er dyb, subtil og tom:

Der eksisterer ikke *kamma* i resultatet,
der findes ikke noget resultat i *kamma*.
De er begge indbyrdes tomme,
og dog er *kamma* ikke uden resultat.

Ligesom ilden ikke eksisterer i solen,
i brændeglasset og i den (tørre) kokasse,
og heller ikke eksisterer uden dem,
men bliver til i kraft af de (nævnte) bestanddele,

på samme måde kan man ikke
erfare resultatet i *kamma*,
ejheller uden *kamma*,
ejheller findes *kamma* i dette.

Kamma er tom for sit resultat, og dog
eksisterer resultatet i kraft af *kamma*.
Ved at bero på *kamma*
bliver resultatet derved til.

For her er der ikke nogen gud eller Brahmā,
der er genfødselsrundernes skaber.
Det er rene fænomener, der opkommer,
betinget af samlingen af årsager.

21. Når han således har tilegnet sig betingelserne for tanke-og-materie ved hjælp af *kamma*-runden og resultatrunden, forstår han, fri for tvivl om de tre tidsrum, alle forgangne, fremtidige og nutidige tilstande i overensstemmelse med bortfald og genfødsel. Dette er for ham fuld forståelse af det erkendte.

22. Han forstår som følger: De grupper (*khandha*), der blev skabt i fortiden, betinget af *kamma*, de ophørte også sammesteds. Andre grupper er skabt i den (nuværende) tilblivelse, betinget af fortidig *kamma*, selvom der ikke eksisterer en ting, der er kommet fra en fortidig tilblivelse til den (nuværende) tilblivelse. Også i den (nuværende) tilblivelse vil de grupper, der er skabt som følge af *kamma* ophøre,

og i den fremtidige tilblivelse vil andre blive skabt, selvom der ikke er en ting, der vil komme fra denne tilblivelse til den fremtidige tilblivelse. Endvidere, ligesom læremesterens recitation ikke vandrer fra hans mund ind i elevens mund – og dog er det ikke tilfældet, at (elevens) recitation af den grund ikke eksisterer i dennes mund – og den drik, som en stedfortræder drikker, ikke kommer ned i den syge mands mave – og dog er det ikke tilfældet, at dennes sygdom af den grund ikke bliver kureret – og smykkerne på ansigtet ikke bliver overført til spejlbilledet af ansigtet i spejlet – og dog er det ikke tilfældet, at smykkerne af den grund ikke kan opfattes – og en lampes flamme ikke går fra den ene væge til den anden – og dog er det ikke tilfældet at flammen af den grund ikke bliver til – på nøjagtig samme måde er der ikke nogen som helst ting, der går fra en fortidig tilblivelse til den (nuværende) tilblivelse, eller fra den (nuværende) tilblivelse til en fremtidig tilblivelse, og dog er det ikke tilfældet at grupperne (*khandha*), sansebaserne (*āyatana*) og elementerne (*dhātu*) ikke opstår i den (nuværende tilblivelse) betinget af grupperne, sansebaserne og elementerne i den fortidige tilblivelse, eller at de opstår i en fremtidig tilblivelse betinget af grupperne, sansebaserne og elementerne i den (nuværende tilblivelse).

23. Ligesom synsbevidsthed følger
umiddelbart efter tankeelementet,
og dog kommer den ikke derfra, ejheller
er det tilfældet, at den ikke opstår,

på samme måde er der en bevidsthedskontinuitet
ved genfødslen: den forudgående
bevidsthed går i opløsning
og den efterfølgende udspringer af denne.

Der er ikke noget interval imellem dem,
intet mellemrum, og der er ikke
noget som helst, der passerer fra denne,
og dog finder genfødsel sted.

24. Når han således har forstået alle tilstande i overensstemmelse med bortfald og genfødsel, er hans viden om skelnen mellem tanke-og-materies betingelser i alle former solidt funderet, og den sekstenfoldige tvivl opgives desto lettere. Og ikke bare den, men også den ottefoldige tvivl, der indtræffer på denne måde: “Han tvivler på læremesteren” (*Āṅguttara-nikāya* III s. 248) etc., opgives, og de to og tres falske anskuelser bliver elimineret.

25. Den viden, der er grundfæstet ved at have overvundet tvivl om de tre tidsrum gennem skelnen mellem betingelserne for tanke-og-materie på de forskellige måder, bør forstås som “renselse gennem overvindelse af tvivl.” Tilsvarende udtryk derfor er “viden om tilstandenes (årsagsmæssige) uforanderlighed,” “sand viden,” “korrekt anskuelse.”

26. For det hedder:

Indsigt i skelnen mellem betingelserne, nemlig: “(kamma-)dannelserne (saṅkhāra) er betinget af ikke-viden, er opstået i kraft af betingelser, og begge disse tilstande er opstået i kraft af betingelser,” er “viden om tilstandenes (årsagsmæssige) uforanderlighed.”

(Paṭisambhidā-magga I s. 50)

Når han tænker på fænomenerne som ubestandige, hvilke fænomener forstår og ser han da korrekt? Hvordan er “korrekt anskuelse?” Og hvordan, som konsekvens deraf, er alle (kamma-)dannelser korrekt anskuet som ubestandige? På hvilket grundlag opgives tvivl? Når han tænker på fænomenerne som lidelsesfulde, hvilke fænomener forstår og ser han da korrekt? osv. ... På hvilket grundlag opgives tvivl? Når han tænker på fænomenerne som Jegløse, hvilke fænomener forstår og ser han da korrekt? osv. ... På hvilket grundlag opgives tvivl? Når han tænker på fænomenerne som ubestandige, forstår og ser han korrekt (deres) kendemærke. Derfor kaldes det korrekt anskuelse. Som konsekvens deraf er alle (kamma-)dannelserne korrekt anskuet som ubestandige. På det grundlag opgives tvivl. Når han tænker på fænomenerne som lidelsesfulde, forstår og ser han korrekt (deres) opkomst. Når han tænker på fænomenerne som Jegløse, forstår og ser han korrekt (deres) kendemærke og opkomst. Derfor kaldes det “korrekt anskuelse.” Som konsekvens deraf er alle fænomener korrekt forstået som Selvløse. På det grundlag opgives tvivl.

Sand viden, korrekt anskuelse og overvindelse af tvivl, er disse ting forskellige ting og forskellige udtryk, eller er de én og samme ting, mens udtrykkene alene er forskellige?

Sand viden, korrekt anskuelse og overvindelse af tvivl, disse ting er én og samme ting, mens udtrykkene alene er forskellige.

(Paṭisambhidā-magga II s. 62-63)

27. Den, der i besiddelse af denne viden praktiserer indsigt, har fundet trøst i Bud-dhas lære, er kommet i besiddelse af et fundament og er sikker på sin skæbne, han kaldes en “lille strømudstiger” (*cūla-sotāpanna*).¹⁹²

Derfor skal en munk, altid opmærksom,
til fuldkommenhed skelne mellem
betingelserne for tanke-og-materie,
om han har til hensigt at overvinde sin tvivl.

Det nittende kapitel ved navn “Beskrivelse af renselse ved overvindelse af tvivl” i “Vejen til renselse,” i afhandlingen om udvikling af forståelse, forfattet med henblik på at glæde gode mennesker.

(Buddhaghosa, *Visuddhi-magga* “Vejen til renselse,” kap. XIX
s. 598-605)

---

¹⁹² Dvs. han er sikker på, at han ikke vil blive genfødt i et af de buddhistiske helveder, men vil få en lykkelig skæbne.

Tekst 61 De ti totalitetsfærer (kasiṇa)

(Buddha:) Endvidere, Udāyin,¹⁹⁴ har jeg anvist mine disciple en metode, således at de, når de anvender den, praktiserer de ti totalitetsfærer (*kasiṇa-āyatana*).¹⁹⁵ Én mediterer på totaliteten “jord” i opadgående retning, i nedadgående retning og i tværgående retning, uden dualitet og altgennemtrængende. En anden mediterer

---

på totaliteten “vand” ... én mediterer på totaliteten “ild” ... en anden mediterer på totaliteten “luft” ... én mediterer på totaliteten “blå” ... en anden mediterer på totaliteten “gul” ... én mediterer på totaliteten “rød” ... en anden mediterer på totaliteten “hvid” ... én mediterer på totaliteten “rum” ... en anden mediterer på totaliteten “bevidsthed” i opadgående retning, i nedadgående retning og i tværgående retning, uden dualitet og altgennemtrængende. Og mange af mine disciple befinder sig i disse (totalitetssfærer), idet de har opnået fuldkommen perfektion i de transcendentale erfaringer og kræfter (*abhiññā*).

(*Majjhima-nikāya* II s. 14-15)

Tekst 62 Totaliteten “jord”

Det hedder (i “Den store Exegese”):¹⁹⁶

“Når han (dvs. munken) perciperer totaliteten “jord,” opfatter han det mentale genbillede (*nimitta*) på basis af jord, der enten er forarbejdet eller uforarbejdet, afgrænset, ikke uafgrænset, afsluttet, ikke uafsluttet, med en kant, ikke uden kant; enten på størrelse med en kornsigte eller en tallerken. Han sørger for, at det mentale genbillede er godt opfattet, han reflekterer over det, så det er velreflekteret, han definerer det, så det er veldefineret. Når han så har sørget for, at det mentale genbillede er godt opfattet, har reflekteret over det, så det er velreflekteret, har defineret det, så det er veldefineret, bliver han opmærksom på dets fortræffelighed, og i bevidstheden om, at det er en juvél, tjener han det med respekt, og fuld af kærlighed til det fæstner han sin tanke på meditationsobjektet i den tanke: “På denne måde vil jeg blive befriet for aldring og død”. Og i den tanke gør han sig fri af de sanselige lyster og deres genstande ... og indgår og opholder sig i den første *jhāna*.”

Hertil er der følgende at sige: Den person, der i en tidligere eksistens er gået bort fra sit hjem ud i hjemløsheden under buddhismen eller til en séers tilværelse, og ved hjælp af totaliteten “jord” har opnået de fire eller fem *jhāna*'er¹⁹⁷ – en for-tjenstfuld person af denne art, der er i besiddelse af grundlaget for (at blive en

¹⁹⁴ En kendt ældste.

¹⁹⁵ *kaṣiṇa* betyder total, hel, fuldkommen og bruges dels om den genstand, der bruges som udgangspunkt for at opnå et mentalt genbillede, dels om selve det mentale genbillede, der “totaliseres” i den meditative process.

¹⁹⁶ En stort anlagt kommentar til kanon, som Buddhaghosa efter sigende benyttede. Den skal angiveligt have været skrevet på old-sinhalesisk med islæt af *pāli*, men er gået tabt og kendes kun fra enkelte citater oversat til *pāli*.

¹⁹⁷ De fire første *jhāna*'er + *jhāna*'en, der hører til rummets uendelighedsplan.

ærværdig [*arahat*]) – opnår det mentale genbillede ved at kontemplere uforarbejdet jord, enten ude på en pløjemark eller på en tærskelplads, ligesom det skete for ældsten Mallaka. For efter sigende opnåede denne ærværdige et mentalt genbillede nøjagtig på størrelse med den pløjemark, han var ved at kontemplere. Ved at udbrede det fremkaldte han de fem *jhāna*'er, og da han var grundfæstet i indsigt, opnåede han at blive en ærværdig (*arahat*).

Men den, som ikke er initieret på denne måde, skal præparere totaliteten (*ka-siṇa*) uden at forsynde sig mod den instruktion angående det meditationsemne, han har fået hos sin læremester, idet han tager sig i agt for de fire fejl ved en totalitet. De fire fejl ved totaliteten "jord" skyldes indtrængen af blåsort, gult, rødt eller hvidt. Derfor skal han undlade at bruge ler, der har en blåsort farve, og præparere den af ler, der har samme farve som morgenrøden, ligesom den slags ler, der er i Ganges-floden.¹⁹⁸ Og han skal ikke præparere den midt i klosteret, et sted, hvor novicer og andre kommer og går, men i udkanten af klosteret på et tildækket sted, enten under en overhængende klippe eller i en løvhytte. Han kan enten præparere den som en bærbar (totalitet) eller som en (permanent) installation.

Af disse (to) skal han præparere den bærbare ved at binde læderstrimler eller måttemateriale til fire kæppe og med ler, der er godt æltet og rensat for græs, rødder, grus og sand, smøre en rund skive derpå af den ovenfor nævnte størrelse. Når tiden er inde til det forberedende meditationsarbejde, skal han brede den ud på jorden og kontemplere den.

Den (permanente) installation skal han præparere ved at hamre pinde ned i jorden i form af et lotusblomsterbæger og bevikle dem med lianer.¹⁹⁹

Hvis der ikke er tilstrækkeligt med ler, skal han putte andet ler nedenunder, og ovenpå det skal han lave en cirkelformet skive, et spand og fire fingre i diameter, af rent ler, der har farve som morgenrøden. For det er den størrelse, der menes med udsagnet om, at den skal være på størrelse med en kornsigte eller en tallerken. Udsagnet om, at den skal være afgrænset, ikke uafgrænset, osv. er blot med henblik på dens afgrænsning.

Når han har præpareret den i den omtalte størrelse og med den omtalte omkreds, misfarver han den (ved at glatte den) med en træspatel. Derfor skal han lade være med at bruge en træspatel og glatte den med en stenspatel og gøre den så glat som et trommeskind!

Derpå skal han gøre rent og tage et bad. Når han kommer tilbage, skal han sætte sig på en velpolstret stol, et spand og fire fingre høj, der er anbragt to og en halv armslængde fra totalitets-skiven. For totalitetsskiven er ikke tydelig for ham, hvis han sidder længere væk end det. Sidder han altfor tæt på, bliver han

¹⁹⁸ En flod på Sri Lanka.

¹⁹⁹ Tanken er, at lianerne, når de bindes fra kæp til kæp i et tæt væv, danner et underlag for påsmørningen af jord-*ka-siṇa*'en.

klar over manglerne i totalitetsskiven. Sidder han højere oppe, bliver han nødt til at kontemplere den med halsen bøjet, og sidder han længere nede, får han ondt i knæene

Når han så har sat sig ned på den omtalte måde, skal han overveje den fare, der knytter sig til de sanselige nydelser og deres genstande i overensstemmelse med princippet om, at “sanselige nydelser giver ringe fornøjelse” (*Majjhima-nikāya* I s. 91) eller lignende, og med ønsket om at undslippe de sanselige lyster og deres genstande, med ønsket om forsagelse som middel til at undslippe alle lidelser, skal han vække fryd og glæde i sig selv ved erindringen om de gode egenskaber ved Buddha, læren og munkeforsamlingen; og fuld af respekt for metoden skal han sige til sig selv: “Dette er altså den vej til forsagelse, som alle Buddha’er, Pacceka-Buddha’er²⁰⁰ og disciple af ædle personer har taget” og vække sin energi ved at sige til sig selv: “Ved den metode vil jeg utvivlsomt få del i afsondringens lykke,” og med øjnene moderat og ligeligt åbne skal han, når han sanser det mentale genbillede, gå i gang med at udvikle det. For hvis han holder øjnene vidåbne, bliver de trætte og skiven bliver alt for tydelig, så han af den grund ikke får noget mentalt genbillede. Hvis han holder dem for lidt åbne, er skiven ikke tydelig nok, og hans tanke bliver sløv, og på den måde får han heller ikke noget mentalt genbillede. Derfor skal han, på samme måde som når man betragter genbilledet af sit ansigt i et spejl, holde øjnene moderat og ligeligt åbne, og, når han sanser det mentale genbillede, skal han gå i gang med at udvikle det.

Han bør ikke tage farven på det mentale genbillede i beragtning, og han bør heller ikke reflektere på dets særegenheder, men uden at ignorere dets farve, idet han gør det identisk i farve med dets (fysiske) grundlag,²⁰¹ skal han reflektere på det ved at fæstne sin tanke på dets betegnelse som det væsentligste træk ved det. Han skal blandt navne på jorden som “den udstrakte,” “den mægtige,” “den venlige,” “jordbund,” “den rigdomsgivende,” “den rigdomsbærende” eller lignende, udtale det, han ønsker, og som passer med hans begreb om jorden. Men “den udstrakte,” (*pathavī*) er et velkendt navn. Derfor skal han udvikle (det mentale genbillede) ved at sige: “Den udstrakte! Den udstrakte!” For det er velkendt.

Han bør rette sin opmærksomhed mod det, snart med åbne øjne, snart med lukkede øjne. Så længe det mentale perceptionsgenbillede (*uggaha-nimitta*)²⁰² ikke indfinder sig, skal han udvikle det på den omtalte måde hundrede gange, tusinde gange, ja endnu flere gange. Når det så kommer i focus, mens han udvikler det på denne måde og retter sin opmærksomhed mod det med lukkede øjne, på samme

²⁰⁰ En Selvoplyst person, dvs en person, der har opnået en Buddhas indsigt og erfaring, men dør uden at have have berettet om sin erfaring og indsigt til andre.

²⁰¹ Dvs. lerskiven.

²⁰² Det mentale genbillede er et *uggaha-nimitta* i egenskab af, at det har sin oprindelse i perceptionen (*uggaha*) af den fysiske *kaṣiṇa*-skive.

måde som da de var åbne, da er det, man kalder perceptionsgenbilledet, blevet til.

Fra det tidspunkt, det er blevet til, bør han ikke blive siddende på dette sted, men begive sig til sit eget opholdssted og udvikle det, mens han sidder der.

For at undgå at blive forsinket af at vaske fødder, er det ønskeligt, at han har et par sandaler med en enkelt sål samt en spadserestok. Hvis så hans begyndende svage koncentration bliver afbrudt af en eller anden uheldig omstændighed, bør han stikke fødderne i sine sandaler, tage sin spadserestok, gå tilbage til stedet og vende tilbage med sit mentale genbillede og udvikle det, mens han sidder i ro og mag og igen og igen koncentrerer sig om det og bearbejder det under analyse og refleksion.

Mens han gør det, så bliver forhindringerne efterhånden ryddet af vejen for ham, besmittelserne aftager, tanken bliver koncentreret i kraft af adgangskoncentration (*upacāra-samādhi*) og imitationsgenbilledet (*paṭibhāga-nimitta*) bliver til.

Hvad det angår, så er der følgende forskel mellem dette og det tidligere, nemlig det mentale perceptionsgenbillede: I det mentale perceptionsgenbillede bliver man opmærksom på fejl i totalitetsskiven. Det mentale imitationsgenbillede,²⁰³ derimod, spaltes det mentale perceptionsgenbillede og kommer til syne hundrede gange, ja tusinde gange klarere, ligesom et forstørrelsesglas man tager ud af dets etui eller som overfladen på en velpoleret muslingskål eller som månen, der kommer ud inde fra skyerne eller som (hvide) traner mod en tordensky. Men det har hverken farve eller form. For hvis det var tilfældet, ville det kunne erfares med synssansen, være groft og til at røre ved og være mærket med de tre kendemærker.²⁰⁴ Men sådan er det ikke. Det har udelukkende form af noget, der blot er nærværende for den, der opnår koncentration. Så snart den idé, at det er blevet til ved en betegnelse,²⁰⁵ er opstået hos ham, bliver forhindringerne ryddet af vejen for ham, besmittelserne aftager og tanken bliver koncentreret i kraft af adgangskoncentrationen (*upacāra-samādhi*). For der er to slags koncentration: adgangskoncentration og absorptionskoncentration (*appanā-samādhi*). Tanken bliver koncentreret på to måder: på adgangsplanet og på opnåelsesplanet. På adgangsplanet bliver tanken koncentreret ved at forhindringerne bliver ryddet af vejen, og på opnåelsesplanet ved tilsynecomsten af (*jhāna*-)faktorerne. Forskellen mellem de to former for koncentration er følgende: (*jhāna*-)faktorerne er ikke stærke under adgang, fordi de er svage. Ligesom en lille dreng ustandselig falder

²⁰³ De illustrative eksempler viser, hvad der tænkes på med imitationsgenbillede: Det imiterer månen, der bryder frem fra skyerne

²⁰⁴ De tre kendemærker er, at ting er ubestandige (*anicca*), lidelsesfulde (*dukkha*) og Jegløse (*anatta*).

²⁰⁵ Der tænkes på betegnelser for jord som *paṭhavī* "den udstrakte."

til jorden, hvergang han bliver rejst op og anbragt i stående stilling, på nøjagtig samme måde gør tanken, når adgang har indfundet sig, snart det mentale genbillede til sit meditationsobjekt, snart indgår den på ny i eksistensfaktorernes kontinuum.²⁰⁶ Men (*jhāna*-)faktorerne er stærke under absorption fordi de har styrke. Ligesom en stærk mand kan stå oprejst en hel dag igennem, når han har rejst sig op, på nøjagtig samme måde afbryder tanken straks, når absorptionskoncentrationen har indfundet sig, eksistensfaktorernes strøm, og en hel nat og en hel dag igennem bliver den ved med at fungere ved en strøm af gavnlige impulser

(Buddhaghosa, *Visuddhi-magga* “Vejen til renselse,” kap. IV s. 123-126)

---

²⁰⁶ I kort begreb alle de ubevidste oplagrede faktorer (*kamma*), der fører til ny eksistens.

Tekst 64 Nirvana er munkens højeste mål

Kong Milinda spurgte: “Hvilket formål, ærede Nāgasena, har Jeres bortgang (*pabbajjā*), og hvad er Jeres højeste mål?”

Den ældste (*thera*) svarede: “At lidelsen på en eller anden måde skal ophøre, og en anden lidelse ikke skal opstå. Det er formålet med Vores bortgang. Vores højeste mål er fuldstændig udslukkelse i nirvana (*parinibbāna*) uden tilknytning.“

“Er det mon sådan, ærede Nāgasena, at alle går bort med det formål?”

“Nej, Storfyrste, nogle går bort tvunget af kongen, andre går bort tvunget af en røver. Nogle går bort som skyldnere, andre går bort for at blive underholdt. Men de, der retmæssigt går bort, de går bort med det formål”.

“Er du gået bort med det formål, ærede?”

“Jeg gik bort, da jeg var ganske ung, Storfyrste. Jeg ved ikke, om jeg gik bort med netop det formål, men min tankegang var, at de asketer, der er Sakyasønner, er vise, de vil træne mig, og når jeg er trænet af dem, vil jeg forstå og indse, at bortgang har netop det til formål.”

“Du er en dygtig mand, Nāgasena.”

(*Milinda-pañha* s. 31)

Tekst 66 Nirvana er uforårsaget

Således har jeg hørt: Engang opholdt Den Velsignede sig ved Sāvathī i Jetavana i Anāthapiṇḍikas klosteranlæg. Ved netop den lejlighed oplyste, instruerede, opildnede og glædede Den Velsignede munkene med en tale om nirvana, og munkene lyttede agtpågivende til læren idet de tog den til sig, reflekterede på den og koncentrerede sig fuldstændig om den. Så kom Den Velsignede, da han kendte til dette emne, på det tidspunkt med følgende inspirerede udbrud (*udāna*):

“Munke, det ufødte, ikke-tilblevne, ikke-skabte, uforårsagede findes!²⁰⁸ Hvis ikke dette ufødte, ikke-tilblevne, ikke-skabte, uforårsagede fandtes, ville man ikke her i denne verden kunne erfare flugten fra det fødte, tilblevne, skabte, forårsagede. Men eftersom det ufødte, ikke-tilblevne, ikke-skabte, uforårsagede findes, munke, derfor kan man erfare flugten fra det fødte, tilblevne, skabte, forårsagede.”

(*Udāna* s. 80)

Tekst 69 Sorgen over Sāriputtas og Moggallānas udslukkelse i nirvana
Engang opholdt Den Velsignede sig i Vajjī-regionen,²¹³ i Ukkācelā²¹⁴ ved bredden af floden Ganges sammen med en stor skare munke, kort tid efter at Sāriputta og Moggallāna var udslukt i Nibbāna.

---

²¹³ .En af de seksten hoveregioner i Nordindien. De vigtigste klaner i dette område var Licchavī'erne og Videhā'erne, fder ofte nævnes i kanon. Vesāli var Licchavī'ernes hovedstad, Mithilā var Videhā'ernes.

²¹⁴ En landsby nær ved Vesāli på vejen fra Rājagaha.

Ved den lejlighed sad Den Velsignede ude i det fri omgivet af munkeskaren. Da han havde set rundt på den tavse skare af munke talte han til dem:

“Munke! Også mig forekommer det som om forsamlingen er tom, nu da Sāriputta og Moggallāna er udslukt i nirvana. I det verdenshjørne, hvor Sāriputta og Moggallāna opholder sig, der er forsamlingen for mit vedkommende hverken tom eller ligegyldig.²¹⁵

De ærværdige (*arahat*) og fuldkommen oplyste personer, der eksisterede i fortiden, havde også et ligeså fremragende discipelpar, som jeg havde i Sāriputta og Moggallāna. Og de ærværdige og fuldkommen oplyste, der vil være i fremtiden, vil også have et ligeså fremragende discipelpar, som jeg havde i Sāriputta og Moggallāna.

Det er usædvanligt, munke, det er forunderligt, at der vil være folk, der følger disciplenes og læremesterens belæring og adlyder deres formaninger, og vil være venlige, behagelige, ærbødige, og respektable over for de fire forsamlinger.²¹⁶ Det er usædvanligt, munke, det er forunderligt, at en Tathāgata er uden sorg og klage når et par disciple af den karakter er udslukt i nirvana. Men hvordan, munke, skulle man kunne stille noget op med det? Den mulighed at man siger til det, der er født, tilblevet, skabt og underkastet nedbrydning: “Gå ikke til grunde”! – den mulighed gives ikke.

Ligesom en meget stor gren brækker af et træ osv.

Munke, hvem der end for tiden eller efter min død osv.²¹⁷

(*Samyutta-nikāya* V s. 163-165)

Tekst 70 Godhikas selvmord

Denne forelæsning om læren gav læremesteren, mens han opholdt sig i “Bambuslund” ved Rāja-gaha i anledning af ældsten Godhikas fuldkomne udslukkelse. For denne ærværdige mærkede tankens befrielse, mens han årvågen, energisk og fuld af stræben opholdt sig på Sorteclippen på bjerget Isigili, men blev afbrudt deri på grund af en latent sygdom.

Da han for anden gang, for tredje gang, for fjerde gang, ja, helt op til seks gange startede på at meditere og blev afbrudt deri, tænkte han, efter at have startet for syvende gang: “Jeg er blevet afbrudt seks gange i min meditation. Den, hvis meditation er blevet afbrudt, får en uvis skæbne. Nu vil jeg begå selvmord!”

²¹⁵ Paragraf 3 er oversat efter den burmesiske version af pāli kanon. Pali Text Society’s udgave er behæftet med fejl.

²¹⁶ Dvs de fire forsamlinger af 1. munke, 2. nonner, samt 3. kvindelige og 4. mandlige lægfolk.

²¹⁷ Jf. Tekst 68.

Og med disse ord tog han sin ragekniv og kastede sig på sin seng for at skære halsen over på sig selv.

Men Māra vidste, hvad han tænkte på, og overvejede: “Denne munk ønsker at begå selvmord! De, der begår selvmord, har ingen interesse i at leve. Ved at være forankrede i indsigt (*vipassanā*) opnår de at blive en ærværdig. Hvis jeg selv forsøger at få ham fra det, vil han ikke gøre, som jeg siger. Jeg vil få læremesteren til at få ham fra det.”

Og med disse ord trådte han i forklædning frem for læremesteren og sagde som følger:

1. “Store helt! Umådeligt vise, der stråler
i kraft af dine egenskaber og dit ry!
Du som har ladt al synd og frygt²¹⁸ bag dig,
Jeg hilser dig for dine fødder!

2. Din discipel, store helt,
længes efter, tænker kun på døden,
overvældet af døden.
Stop ham i det, du strålende!

3. Hvordan i alverden kan din discipel,
Velsignede, der er glad for din lære,
en lærling, hvis tanke er opmærksom, dø,
åh du, som er så berømt blandt folk?!”

I selv samme øjeblik begik Ældsten selvmord. Da læremesteren vidste, at det var Māras skyld, udbrød han på vers:

4. “Det er den måde, de vise handler på!
De forventer ikke at leve.
Godhika er udslukt i nirvana, for han har
overvundet begæret med samt dets årsag.”

Så drog Den Velsignede med et stort antal munke, derhen, hvor ældsten havde kastet sig ned og begået selvmord.

---

²¹⁸ Udtrykket hentyder til frygt for, om man har overtrådt et eller flere af de fem etiske grundprincipper. Jf. Tekst 80.

I selv samme øjeblik var Māra, i skikkelse af noget der lignede en røgfane og en røgsky, i færd med at lede efter ældstens bevidsthed (*viññāṇa*) i alle verdenshjørner, idet han tænkte: “Hvor mon hans genfødselsbevidsthed har fæstnet sig?”

Den Velsignede viste munkene, at han var blevet til en røgfane og en røgsky, og sagde: “Det er Māra, den onde, der er i færd med at lede efter den gode Godhikas bevidsthed, idet han tænker: “Hvor mon hans genfødselsbevidsthed har fæstnet sig?” Men den gode Godhika, munke, er blevet fuldstændig udslukt sammen med sin bevidsthed, der ikke har fæstnet sig.”

Da Māra ikke kunne få øje på, hvor hans bevidsthed var, skabte han sig om til en ung mand og med lyre (*vinā*) og plekter²¹⁹ gik han hen til læremesteren og spurgte:

5.“ Selv når jeg søger efter ham i opadgående retning og i nedadgående retning og på tværs, i alle verdenshjørner og mellemliggende verdenshjørner, finder jeg ham ikke. Hvor er denne Godhika gået hen?”

Så sagde læremesteren:

6. “Denne vise beslutsomme mand,
altid i meditation og glad ved at meditere,
der praktiserede dag og nat
uden at ænse om han var i live,

7. har besejret Dødens hær og
vil ikke blive genfødt.
Godhika har tilintetgjort begæret med samt
dets rod og er blevet fuldkommen udslukt.”

Da han havde sagt det, svarede den onde Māra Den Velsignede i et vers:

8. “Overvældet som han var af sorg,
faldt lyren bort under hans arm.
Hvorpå det nedtrykte
gespenst forsvandt derfra.”
(*Sutta-nipāta* vers 449]

---

²¹⁹ Strengene på den indiske lyre (*vinā*) blev slået an med et plekter.

Mesteren på sin side sagde: “Hvad har du, Onde (Māra), med den gode Godhikas genfødselssted at skaffe? For dig og dine lige kan ikke få øje på hans genfødselssted, om I så var hundrede eller tusinde!”

Og med disse ord formulerede han følgende vers:

9. “De, der overholder de etiske principper,
som lever opmærksomt
og er befriet ved fuldkommen viden,
deres vej kan Māra ikke finde.”

(*Dhamma-pada* vers 57)

(*Dhammapada-aṭṭhakathā* I s. 431-433)

Tekst 71 Døden og nirvana

Ligesom en mand, misfornøjet med et træs blomster og frugter osv., banker gift-pikke, de såkaldte *maṇḍūkatorne*, ind i det på alle fire sider, og træet så, når det er kommet i kontakt med giften, mister evnen til at bære frugt, fordi det bliver udtømt for næringen i mulden og vandet, og således ikke er i stand til at reproducere sig selv, på nøjagtig samme måde vil en god person, der er misfornøjet med gruppernes (*khandha*) eksistens, gå i gang med at anvende meditation på De fire Veje²²⁰ mod sine egne (grupper) fortsatte eksistens, på samme måde som den mand, der anvendte gift mod træet på alle fire sider.

Så vil hans grupper, fordi lidenskaberne, der er årsag til genfødsel er totalt udtømte gennem kontakt med den gift, som De fire Veje udgør, ikke kunne forlænge deres fortsatte eksistens til en anden tilværelse, som følge af at (deres fortsatte eksistens) fremover har den egenskab, at den ikke er i stand til at forårsage en genfødsel, da den er blevet således, at alle dens forskellige typer *kamma* som legemlig *kamma* osv. nu blot er funktionelle.²²¹ Med ophøret af den sidste bevidsthed udslukkes han fuldkommen i nirvana uden basis for genfødsel, ligesom en ild uden brændsel.

(Buddhaghosa, *Visuddhimagga* “Vejen til renselse”, kap. XXII
22 s. 688-689)

²²⁰ Dvs. *sotāpatti-magga* “Vejen, der består i, at man er steget ned i strømmen, der fører til nirvana, *sakadāgami-magga* “Vejen, der fører til genkomst i denne verden én gang,” *anāgami-magga* “vejen, der ikke fører til genkomst,” *arahatta-magga* “vejen, der fører til at blive en ærværdig.”

²²¹ Dvs de forskellige typer *kamma*, som legemlig, verbal og mental *kamma* er blevet ufrugtbare.